

مُچِرُ مامو

(باتصوير ريڊيو ٻال ناٽڪ)

جيتو لالوا

مُڇرُ مامو

(باتصوير ٻال ناٽڪ)

- ڄيٺو لالواڻي

31/1، نئون ''جي'' وارڊ،

ڪبيرنگر، احمدآباد-382340.

(سنڌي ساهتيه اڪادمي، گجرات راجيه گانڌينگر جي مالي امداد سان)

سلسلو

* پيش لفظ

* ٻال ساهت ۽ چيني لعلواڻي

* چيني لالواڻيءَ جو ٻال ساهت

* باغ جو سئر

* ٻال

* مُهرُ مامو

* ڏاهري

MUCHHIRU MAMO

(Children Plays)

❑ : JETHO LALWANI

❑ Year : 2006

❑ Price : Rs. 40/-

❑ Published by : **JETHO LALWANI**
31/1, New G-Ward,
Kubernagar, Ahmedabad-382340.
Tele. : 079-32513312-22813312

❑ Printed at : **SCAN COMPUTERS**
3, Radhyshyam Apartment, Patia,
Naroda Road, Ahmedabad-382340.
Phone : 22806776 (M) 9327007002

❑ Distributors : **STAGE PUBLICATION**
31/1, New G-Ward,
Kubernagar, Ahmedabad-382340.

(Published with porcial Financial aid of Sindhi Sahitya Academy, Gujarat State, Gandhinagar)

جيتني لالواڻيءَ جو ٻال ساهت

- وطن جي صدقي (آزاديءَ جو اِتهاس) 1985
- ٽرنگي روشني (ٻال ناٽڪ) 1986
- آڪاشي ياترا (وگيان) 1982
- بدني سکيا (تعليم) 1985
- بدني تعليم (درسي ڪتاب) 1986
- ٻليءَ جو صبر (ٻال ڪهاڻيون) 1997
- علي بابا گم (ٻال ناول - انواد) 1982
- جادوئي چڊو (ٻال ناول - انواد) 1983
- امرت ڪڻائون (ٻال ڪهاڻيون - انواد) 1985
- شريمان قيرو قرڪي (ٻال طويل ناٽڪ) 1996
- مسٽر گيوڙيداس (ٻال وڏو ناٽڪ) –
- ٻال رنگ منچ (خاص انڪ سمپادن) –
- دي گيم (ٻال ٽي.وي. ناٽڪ) –
- مُڇرُ مامو (ٻال ايڪانڪيون) 2006
- جدا جدا رسالن، مخزنن، اخبارن ۾ ٻال ڪوتائون، ٻال مضمون، ٻال ڪهاڻيون شايع ٿيل.
- درسي ڪتابن ۾ شايع ٿيل جدا جدا رچنائون
- ٻين ٻولين ۾ انواد ٿيل رچنائون
- جهرمر (ٻال رسالو سمپادن)

پيش لفظ

سنڌي ناٽڪ چاهي اُهو کھڙو به هجي ۽ ناٽڪ ڪلا جو ذڪر ڪرڻ سان ئي ازخود سيني ڪان اول شري چيني لالواڻيءَ جو نالو ذهن، زبان تي تري اچي ٿو، جو لالواڻي اديب سان گڏ ڪلاڪار، ناٽڪڪار، ناٽڪ نويس، هدايتڪار، ناٽڪ انوادڪ، رنگ ڪرمي آهي. لالواڻيءَ جون شيوائون سنڌي ناٽڪ جي ڏس ۾ لاثاني ۽ اِتهاسڪ آهن.

سنڌيءَ ۾ ٻين ٻولين وانگر باقاعدي سنڌي ٻال رنگ منچ نہ آهي. سنڌيءَ ۾ ٻال ناٽڪ لکجن ٿا، اسڪولي سطح تي ڪٿي-ڪٿي پيش ٿين ٿا پر ٻال ناٽڪ ۽ ٻال ٿئيٽر جي سنڌيءَ ۾ پڪي-پختي عمارت کڙي ٿي نہ سگهي آهي. البت شري چيني لالواڻيءَ ٻال ناٽڪن جي شاندار عمارت کڙي ڪرڻ، نيمائتي ٻال ناٽڪ منچ کي وڌائڻ، ويجهائڻ لاءِ ڪافي عملي ڪوششون ورتيون آهن.

سنڌيءَ ۾ وڏا ٻال ناٽڪ نہ لکيا ويا آهن نہ ئي کيڏيا ويا آهن، پر لالواڻيءَ ”اسٽيج گروپ“ جي زير سايع بہ بهترين ٻال ناٽڪ شري جيورام جوشيءَ جا لکيل ”شريمان ڦيرو ڦرڪي“ ۽ ”مسٽر گهوڙيداس“ تختي تي آڻي سنڌي ٻال ٿئيٽر جو سنڌيءَ ۾ بنياد کڙو ڪيو. ٻنهي ناٽڪن جو اُلٿو شري لالواڻيءَ ڪيو. جيڪي اصليت جي بلڪل خوشبوءِ ڏيندڙ ۽ معياري رهيا.

شري لالواڻيءَ سنڌيءَ ۾ ٻال ساهت جي ٻين صنفن ڪانسواءِ ٻال ناٽڪ رچيا بہ آهن جيڪي آڪاشواڻي تان پرسارت ٿيڻ سان گڏ تختي تي پڻ پيش ٿيل آهن. جن ۾ ڏيان ڇڪائيندڙ ناٽڪن جو مجموعو آهي ”مُڇڙ مامو“ جنهن ۾ چار ناٽڪ عنوان سان گڏ ”باغ جو سئر“، ”بال“ ۽ ”ڏاهري“ شامل آهن. ”باغ جو سئر“ وڻن پوکڻ جي اهميت، ضرورت سان گڏ صاف سٿري ماحول ۽ اڙٻنگہ ٻارن جي شرارت ڪري قدرت کي ڪيترو نہ نقصان پهچايو وڃي ٿو، باغ جي سونهن کي بدزيبو بڻايو وڃي ٿو جو سهڻي نموني چتر چٽيل آهي. ”بال“ ناٽڪ ۾ ٻار اويلو-سويلو مئدان تي راند نہ ڪري گهرن جي وچ ۾ راند ڪن ٿا ۽ ڪرڪيٽ راند ڪندي ڪيئن پاڙيوارن کي نقصان پهچائين ٿا ۽ تڪليف ڏين ٿا جو ذڪر آهي تہ وري ”ڏاهري“ ناٽڪ هڪ ناسمجهہ، گهٽ عقل واري ڄي ڪرتوت جي کهاڻي آهي. ويسر ڪاڏو ڪيئن پنهنجي بيوقوفيءَ سبب پاڻ کي ٻوهي ۾ وجهي ٿو. مار کائي ٿو جي هڪ ٻاهي ٻڌوءَ جو چٽ چٽيل آهي تہ وري ”مُڇڙ مامو“ ٻارن کي صحت ناهڻ، سنا ڪم ڪرڻ، سچ ڳالهائڻ لاءِ آماده ڪري ٿو. سڀ جا سڀ ناٽڪ سکيا، منورنجن سان ڀرپور آهن. ناٽڪي فن جي تقاضا کي پورو ڪندڙ ڪامياب آهن. ڪجهہ ناٽڪ اسڪولي شاگردن منهنجي هدايتڪاريءَ ۾ آڪاشواڻي ۽ اسڪولي ساليانې جلسي ۾ پيش ڪيا آهن. ”ڏاهري“ جي ويڊيو فلم بہ ٺهي آهي. پڙهو ۽ مزو ماڻيو.

- ڍيگوان ”نردوش“ (احمدآباد)

مضمون، مهاپرشن ۽ مهان اِسترين جون جيونيون وغيره اَچي وڃن ٿيون. شروعات ٻال-ڪهاڻين سان ڪريون ٿا.

ٻال - ڪهاڻيون (باتصوير)

اَڄ جون ٻال ڪهاڻيون صرف راجا راڻين، پسن پکين، جنن ڀوتن، دئيتن، ڏائڻين جون ڪهاڻيون نہ آهن. اَڄ جي ٻال-ڪهاڻين جي دائري ۾ اِتهاسڪ ڪهاڻيون، ويرتا جون وارتائون، وگيان جي کيل ترقيءَ جي پس منظر ۾ لکيل آکاڻيون بہ اَچي وڃن ٿيون. ٻال ڪهاڻيون لوڪ-ڪٿائون، ڏند ڪٿائن، پوراڻڪ ڪٿائن جي آڌار تي بہ لکيل ٿي سگهن ٿيون. جادوئي چمتڪار جون ڪهاڻيون بہ ٿي سگهن ٿيون تہ پرين جو دلچسپ آکاڻيون بہ ٿي سگهن ٿيون. پر اِنهن ڪهاڻين جا پاتر خود ٻار هجن ۽ اُنهن ۾ ٻارن جي تمنائن ۽ ڀاونائن جي عڪاسي ٿيل هجي تہ سوني تي سهاڳي جو ڪم ڪندي. زندگيءَ جي بدلجندڙ ملهن جي معلومات ڏيندي اَهڙي ٻوليءَ جو استعمال ڪرڻ جڳائي، جا ٻار سولائيءَ سان سمجهي سگهن. اَڄ جي وقت ۽ واتاورڻ اَنوسار، اَڄ نون وشين تي ڪهاڻيون لکيون پيون وڃن. اِهو لازمي آهي تہ ٻال ڪهاڻي دلچسپ نموني ۾ ڏايل هجي، جيئن ڪهاڻي پڙهندي ٻار جي من ۾ اُتڪنٺا پيدا ٿئي تہ اَڳتي ڇا ٿيندو. مطلب تہ ٻار هڪ دفعو ڪهاڻي پڙهڻ لاءِ هٿ ۾ کڻي تہ بنا پوري ڪرڻ جي رهي نہ سگهي. اُها ئي ڪامياب ٻال-ڪهاڻي ليکي سگهجي ٿي. ڊاڪٽر جيٺي لعلواڻيءَ پنهنجين ٻال ڪهاڻين ۾ انهن اُصولن جي پيروي ڪرڻ جي پوري پوري ڪوشش ڪئي آهي. ڪن نقادن جي ويچار ۾ ٻال-ڪهاڻيءَ ۾ ڪا نہ ڪا سکيا يا ڪو سنديش هئڻ ضروري آهي، تہ ڪن نقادن جي خيالن ۾ ٻال-ڪهاڻيءَ ۾ وندر جو جزو هئڻ لازمي آهي. منهنجي خيال ۾، انهن ٻنهي جزن جو هئڻ لازمي آهي. مطلب تہ سکيا جي سکيا تہ وندر جي وندر. اِهي اصول آڏو رکي ڊاڪٽر جيٺي لعلواڻي جي ڪهاڻين جي مجموعي 'ٻليءَ جو صبر' ۾ درج کيل ٻال-ڪهاڻين جي اوک-ڊوڪ ڪجي تہ اِهو ظاهر ٿي بيهندو تہ هُن پنهنجيءَ هر ٻال ڪهاڻيءَ ۾ ڪا نہ ڪا سکيا ڏيڻ جي ڪوشش ڪئي آهي، جيتوڻيڪ ٻن ٻال-ڪهاڻين 'ٽرافڪ پوليس وارو' ۽ 'ٻليءَ جو صبر' ۾ 'وندر جي وندر تہ سکيا جي سکيا' وارو اُصول اَپنايو اَٿائين. ٻال ڪهاڻيءَ جا مکيہ جزا آهن : اِنتظار ۽ موج مزو يا دلچسپي. اِهي ٻئي جزا 'ٻليءَ جو صبر' ڪهاڻيءَ ۾ اُڀري بيهن ٿا، جيتوڻيڪ اِنتظار جو جزو اِن ڪهاڻيءَ ۾ وڌيڪ اُپيل آهي. ڪهاڻيءَ ۾ ٻليءَ جي ڪردار

ٻال ساهت ۽ جيٺو لعلواڻي

- واسديو ”نرمل“

اَڄ جڏهن سنڌي ٻانڪ ڏينهون ڏينهن پوءِ گهٽبا پياوڃن، تڏهن هڪ ئي روشن آئيندي جو خواب آهي سنڌي ٻال ساهت. جيترو سنڌي ٻال ساهت وڌيڪ ڇپبو، اوترا ٻال-ٻانڪ وڌيڪ ۽ وڌيڪ ٿيندا ويندا ۽ اُهي اَڄ جا ٻال-ٻانڪ، سڀاڻي جا بالغ ٻانڪ ٿي سگهن ٿا. اِنڪري اَڄ سنڌيءَ ۾ ٻال ساهت لکڻ جي بيحد ضرورت آهي ۽ اِن لاءِ ٻال ساهت لکڻ لاءِ ليکڪن ۽ شاعرن جو جهجهو تعداد گهرجي، جي اَڄ جي سنڌي ٻال-ٻانڪن لاءِ گهربل ٻال-ساهت ميسر ڪري سگهن. ان لحاظ کان ڊاڪٽر جيٺي لعلواڻيءَ جون سنڌي ٻال - ساهت ۾ لکڻ لاءِ ڪيل ڪوششون قابل داد آهن.

ٻال ساهت جي رچنا ڪرڻ هڪ اَٽ ڪاٺيو ڪم آهي. هرڪو ليکڪ ٻال-ساهت جي رچنا نٿو ڪري سگهي، ڇو ته ٻارن لاءِ رچنائون اُهو ليکڪ لکي سگهندو، جو پنهنجين رچنائن ۾ ٻاراڻي ٻولن ذريعي مزيدا ماحول پيدا ڪري سگهندو، جيئن ٻارن جي رُچي اُهو ساهت پڙهندي برقرار رهي. ٻال-منووگيان جي سوُجهه ٻوُجهه رکندڙ ليکڪ ۽ ٻارن لاءِ اَدب ڪاميابيءَ سان لکي سگهن ٿا. ٻال ساهت لاءِ ٻولي ميناج ۽ رواني‌ءَ پري ۽ سليس هئڻ گهرجي. ٻولي عام فهم هئڻ گهرجي، جيئن ٻار سولائيءَ سان سمجهي سگهن. ٻاراڻن اُڌمن جو اِظهار سادگيءَ ۽ سچائيءَ سان ٿيڻ گهرجي. شري جيٺي لعلواڻيءَ ٻال ساهت جي اِنهن بنيادي گهرجن جي پليءَ پت پوئواري ڪئي آهي اِن ۾ ڪوبه شڪ ڪونهي.

ٻال ساهت وڏن اَکرن (Bold Type) ۾ ڇپيل هجي ته بهتر. جتي جتي ضروري هجي، اُتي اُتي زيرون، زبرون، پيش ڏيڻ گهرجن، جيئن ٻارن لفظن جا صحيح اُچار جاڻي سگهن. اَزانسواءِ ڪتابن جي سجاوٽ به دلڪش هئڻ گهرجي ۽ اُنهن ۾ واسطيدار گهربل تصويرون به هئڻ گهرجن. ڊاڪٽر جيٺي لعلواڻيءَ جي ڇپيل ٻال-ساهت ۾ اِنهن ڳالهين ڏانهن خاص ڌيان ڏنو ويو آهي، جنهن لاءِ هو مبارڪن جو مستحق آهي.

ٻال ساهت جي دائري ۾ ٻال-ڪوتائون، ٻال-ڪهاڻيون، ٻال ناول، ٻارن لاءِ

ٻال ناول (باتصوير)

ٻال ڪهاڻيءَ ۾ زندگيءَ جي ڪنهن خاص پهلوءَ يا نقطي جو ذڪر هوندو آهي ته ٻال-ناول اِنساني زندگيءَ ۽ سماج جي مختلف پهلن جو ديدار ڪرائي ٿو. سنڌيءَ ۾ معياري اصلوڪا ٻال ناول مشڪل سان هڪ ٻه ملندا. جيتوڻيڪ اَلڳ اَلڳ ٻولين جا ڪيترا ئي ٻال-ناول سنڌيءَ ۾ ترجمو ٿيا آهن جي ڇپجي به چڪا آهن ته ٻال پاٺڪن پسند به ڪيا آهن. اِنهن ۾ ڊاڪٽر جيني لعلواڻيءَ جا ترجمو ڪيل ٻه ٻال-ناول وساري نٿا سگهجن. اهي ٻال-ناول آهن : 'علي بابا گم' ۽ 'جادوئي چدو'. ٻئي گجراتيءَ جي مشهور ساهتڪار جيورام جوشيءَ جي ٻال ناولن جا سهڻا ترجما آهن، جي هڪ ٻئي پٺيان ١٩٨١ ۽ ١٩٨٢ ۾ ڇپجي ظاهر ٿيا. 'علي بابا گم'، 'علي بابا چاليهه چور' جي جڳ پرسڌ ڪهاڻي جي آڌار تي لکيل ناول آهي، جنهن ۾ ليکڪ جيورام جوشيءَ هڪ خوبصورت موڙ ڏنو آهي، جو ناول کي نه فقط دلچسپ بڻائي ٿو پر اُن ۾ اِنتظار جو جزو وڌيڪ سبل بڻائي ٿو. اِهو ٻال-ناول سنڌي پاٺڪن ۾ ڪافي مقبول پيو آهي. اُن جو هڪ ڇاپو سنڌ ۾ به ڇپيو آهي. اِن ناول جي مقبوليت جو مکيه سبب آهي، اَصلوڪي ڪهاڻيءَ ۾ ڏنل موڙ. ليکڪ چاليهن چورن جي سردار جي پٽ مجيد جو ڪردار خلقيو آهي جو آخر ۾ هڪ چور مان شريف بڻجي ٿو. اِن تبديل لاءِ ٻيا ٻه ڪردار جوابدار آهن، جي آهن علي بابا جو پٽ علي داد ۽ هيرن جواهرن جو واپاري جمال بصري. انهن ڪردارن معرفت اصلوڪي ڪهاڻيءَ ۾ ڪافي ڦيرڦار آڻي، ڪهاڻيءَ ۾ اِنتظار جو جزو وڌايو ويو آهي، جو ان ناول کي لوڪپريه بڻائڻ ۾ ڪامياب ٿيو آهي.

ٻال ناول 'جادوئي چدو' جي ڪهاڻي به دنيا ڀر مشهور ٻال ڪهاڻي 'جادوئي چراغ' جي آڌار تي لکيل آهي. اُن ۾ به ليکڪ دلچسپ موڙ ڏيئي ڪهاڻيءَ کي نئين رنگ ڍنگ سان پيش ڪيو آهي، جو ٻارن جو منورنجن ڪرڻ ۾ ڪامياب ٿيو آهي.

ٻنهي ناولن جو اَنواد ڊاڪٽر جيني لعلواڻيءَ خوبصورتيءَ سان ڪيو آهي ۽ اصلوڪي رچنا جو رس، سنڌي پاٺڪن کي وٺائڻ ۾ ڪاميابي حاصل ڪئي اَٿائين. اهو ٻئي ناول جيتوڻيڪ ترجما آهن، پوءِ به سنڌي ٻال ساهت ۾ قابل قدر اِضافو آڻڻ ۾ ڪامياب ويا آهن.

معرفت، اَڄ جي سماجڪ سرشتي تي تلخ طنز ڪيل آهي. مجموعي جي باقي ڪهاڻين ۾ ڊاڪٽر جيني لعلواڻيءَ ڪونہ ڪو پيغام ڏيڻ چاهيو آهي. ’اَسين آهيون ڪمزور ناهيون‘ ۾ محنت جي ڪمائيءَ ۾ ئي برڪت سمايل آهي، اِهو پيغام سهڻي نموني ڏنل آهي. ’همت جنين جي سنگ‘ ۾ دل نہ هارڻ لاءِ اُتساهہ ڏيارڻ جي ڀرپور ڪوشش ڪيل آهي. ’مرڪندڙ چهرو‘ ۾ هڪ ٻالڪ جي پُرسوز ڪهاڻي آهي جو بدن ۾ پروٽين جي ڪميءَ سبب سور تہ سهي ٿو ليڪن مرڪندي مرڪندي. ڪهاڻي پڙهي مونکي پنهنجو هڪ غزل مقطع (آخرين بند) ياد اَچي ويئي، جنهن ۾ چيل آهي :

’مون سکيو ئي ناهہ مُرڪڻ ريءَ ڀيو ڪجهہ اِنکري

مؤت سان ڀي مُرڪي نرمل، هٿ ملائي ٿو وڃان.‘

’صبر جو ڦل، ڪهاڻيءَ جو نائڪ پروين نندو ڏنڊو شروع ڪري ٿو ۽ آخر اُن کي ئي وڏائي ٿو، جيئن ڪهاڻيءَ جو عنوان ڏئي ٿو، ڪهاڻيءَ ۾ اِهو پيغام ڏنو ويو آهي تہ ’صبر جنين جو سنگ، تير نہ ڪُسي تن ڪوُن.‘

’دليري‘ ڪهاڻيءَ ۾ سٺي رانديگري (Sportmanship) جو پيغام ڏنل آهي تہ ’محنت جو ڦل‘ڪهاڻيءَ ۾ اِهو پيغام ڏنل آهي تہ حالتن سان ٿڪي هلڻ نہ هرجي، مشڪلاتن کي مُرڪندي منهن ڏيڻ گهرجي، سماج جي مدي خارج ريتين ۽ رسمن ۽ ويچارن خلاف آواز اُٿارڻ ۾ ڪابہ اَربع خطا ناهي، حد ڪان وڌيڪ ضابطو ۽ دٻاءُ ضروري آهي ۽ ڇوڪرين کي وڌيڪ پاڙهڻ سان هوُ ڪري ڪونہ پونديون ۽ اِهو پيغام ڏيندي ڏيندي، اِهو ذهن نشين ڪرائڻ جي ڪوشش ٿو ڪري تہ محنت جو ڦل سدائين مٺو ٿيندو آهي. مجموعي جي آخرين ڪهاڻي ’پڇتاءُ‘ ۾ بہ ليکڪ اِهو پيغام ڏنو آهي تہ ڪنهن جو سياءُ، صبر ۽ سهن‌شيلتا ذريعي بدلائي سگهجي ٿو. اِنهن ٻال ڪهاڻين ۾ ڊاڪٽر جيني لعلواڻيءَ عام فهم محاوريدار ٻولي، جنهن ۾ حالتن سان ٿڪندڙ پهاڪن جو بہ سهڻو اِستعمال ڪيل آهي- ڪتب آندي آهي، جا ڪهاڻيءَ جي شئليءَ کي ڪٽي بيهي ٿي. ڪي اِصطلاح جن جو اِنهن ڪهاڻين ۾ تُز اِستعمال ڪيل آهي، آهن : ٻُڙڪ نہ ٻولڻ، مؤت جو ٻڪہ ٻڌجڻ، ٻکہ ۾ پاهہ ٿيڻ ، رتون رتڻ وغيره ۽ استعمال ٿيل پهاڪا آهن : ٻکہ ٻڇڙو ٽول دانا ديوانا ڪري، همت مردان مدد خدا وغيره.

ختصر، ڪردارن سان ٺهڪندڙ ۽ دلڪش آهي، جا روزمره جي زندگيءَ ۾
جيئن اڪثر ڳالهايو ويندو آهي، اُن جي بلڪل نزديڪ آهي. ايڪانڪي ناٽڪ جي
ن جي لحاظ کان، اِهو اِن مجموعي جو بهترين ناٽڪ آهي.

ڊاڪٽر جيٺي لعلواڻيءَ کي ناٽڪ جي فن جي سُني ڄاڻ آهي. اِن جو ثبوت
سندس ناٽڪ ڪلا تي لکيل ڪتاب آهن. هوُ گذريل ڪافي عرصي کان رنگ منچ
ماهي مخزن جو سمپادن ڪندو پئي رهيو آهي. پوءِ به هوُ ڪو شاهڪار ٻال-ناٽڪ
ڏيئي نه سگهيو آهي، جيتوڻيڪ ٻال رنگ منچ لاءِ هن ٻه طويل ناٽڪ اُلٿو ڪيا آهن
جي ڪاميابيءَ سان سنڌي رنگ منچ تي پيش ڪيا ويا آهن. اُهي آهن مسٽر
ڀوڙيداس ۽ شريمان ڦيرو ڦرڪي جي اصلوڪي ناٽڪن جهڙا ئي ٿا ڀاسن.

وطن صدقي (باتصوير)

۱۹۸۵ ۾ ڇپيل اِن ڪتاب ۾ ، ڊاڪٽر جيٺي لعلواڻيءَ آزاديءَ جي هلچل جي
ڪهاڻي سليس ۽ سؤلي ٻوليءَ ۾ ڏيڻ جي ڪوشش ڪئي آهي. ٻارن ۾ عالمي اَمن ۽
ائيچاري جي ڀاونا اُجاگر ڪرڻ لاءِ 'وطن صدقي' جهڙا ڪتاب ڪارگر ثابت ٿي
سگهن ٿا. نئين ٽهيءَ کي پنهنجي ديش جي روشن اِتهاس کان واقف ڪرائڻ به
ڏو ڪاريه آهي. انڪري جيتوڻيڪ 'وطن صدقي' نج ٻال-ساهت جي دائري ۾ نه
، ليکيو وڃي، پر اُهو ٻارن جي لاءِ ئي لکيل نه هوندي به، ٻارن لاءِ هڪ ڪارائتو
ڪتاب آهي، اِهو مڃڻ کان اِنڪار نه ڪرڻ گهرجي. اِنڪري مان اِن ڪتاب کي به
جيٺي لعلواڻيءَ جي لکيل ٻال ساهت ۾ شماريان ٿو.

ليڪ، آزاديءَ جي هلچل جي ڪهاڻيءَ جي وچ وچ ۾ ڪن مهاپرشن، آزاديءَ
جي پروانن جو به ذڪر ڪيو آهي، جن ۾ سنڌي سپوتن هيمون ڪالاڻي، جئرامداس
ولترام، آچاريه جي.بي. ڪرپالاڻي، ڊاڪٽر چوئٿرام گدواڻي به شامل آهن ۽ ٻين
ا به مختصر جيون چريتر شامل آهن. اِن ڪتاب ۾ تاريخ جي وساريل ورقن کي
ئلائڻ لاءِ ليڪ جس جو ڀاڳي آهي.

ڪاشي ياترا (باتصوير)

اِن ڪتاب ۾، ٻارن جي سمجهه ۽ عام ڄاڻ وڌائڻ لاءِ، عام فهم ٻوليءَ ۽ وٽندڙ
نتگو ذريعي، آڪاشي دنيا بنسبت گهڻو ئي ڪجهه ٻڌائڻ ۽ سمجهائڻ جي ڪوشش
ئي نموني ڪيل آهي. ڏينهن ۽ رات ڇو ٿا ٿين، مندون ڪيئن ٿيون ٿين، ڪشش

ٻال ناٽڪ (باتصوير)

سنڌيءَ ۾ ٻال رنگمنچ لاءِ لکيل ناٽڪن جي اَڻاٺ آهي. مونکي ياد آهي تہ ممبئيءَ ۾ سنڌي اسڪولن جي ٻارن طرفان پهرين ٻال-ناٽڪ چٽاڀيٽيءَ ۾ جيڪي چار ٻال-ناٽڪ پيش ڪيا ويا هئا اُنن مان ٽي ناٽڪ هن بنديءَ جا لکيل هئا، جي هئا 'همايون اَڪبر جو پٽ هئو'، 'جهڳڙو' ۽ 'ٻوڙا اچي مڙيا هڪ ماڳ'. اِن لحاظ کان ڊاڪٽر جيٺي لعلواڻيءَ جي ٻال ناٽڪن جي مجموعي 'ٽرنگي روشني' جي جيتري مرحبا ڪجي اوتري ٿوري آهي. اِن مجموعي ۾ ڪل چار ٻال ناٽڪ درج ڪيل آهن، جي آهن - ايڪتا جو آلاپ، پستڪاليہ، ٽرنگي روشني ۽ آرزو.

ٻال ناٽڪ ٻن قسمن جا ٿي سگهن ٿا. هڪڙا جيڪي صرف رنگہ منچ تي کيڏي سگهجن ۽ ٻيا بنا رنگہ منچ وارا ناٽڪ، جي ڪلاسن اندر، اَڱڻ ۾، اوطاق ۾ راند جي ميدان تي، رستي تي يا گهٽيءَ ۾ سولائيءَ سان پيش ڪري سگهجن ٿا. 'ٽرنگي روشني' ۾ درج ٿيل ناٽڪ ٿوري ڦير گهير سان رنگہ‌منچ تي پيش ڪري سگهجن ٿا.

مجموعي جو پهريون ناٽڪ، ہہ-اَنڪي ناٽڪ 'ايڪتا جو آلاپ' آهي. ناٽڪ جو موضوع ٻارن جي ڏانءَ جو هوندي بہ، اُن جي گفتگو ٻارن جي نہ، پر ڪشور اوسٿا جي وڏن جي پيئي لڳي. ناٽڪ ۾ مائيم اَداڪاريءَ جو سهڻو اُپيوگ ڪيل آهي. 'پستڪاليہ' ايڪانڪيءَ ۾ لئبرريءَ جا نيم سيکارڻ لاءِ ٿي ڪوشش ڪيل آهي ۽ ان دوران ڪتابن جي باري ۾ گهڻو ڪجهہ چيل آهي. ڪتاب واندڪائيءَ جي وندر آهن، سچا دوست آهن، اَڪيلائي ۾ سنگي ساٿي آهن ۽ زندگيءَ جا رهبر بڻجي سگهن ٿا. اِن ناٽڪ ۾ بہ مائيم اَداڪاريءَ دوارا‌ن ڪريائن ڏيکارڻ جو سهڻو پريوگ ڪيو ويو آهي. ناٽڪ ۾ اِهو پيغام ڏيڻ جي ڪوشش ڪيل آهي تہ پستڪاليہ واندي وقت جو سد-اُپيوگ ڪرڻ لاءِ ۽ گيان حاصل ڪرڻ يا وڌائڻ لاءِ ڪارگر وسيلو آهي.

'ٽرنگي روشني' ۾ رستن تي لڳل، ڳاڙهي، پيلي ۽ سائي رنگہ جي بتين ذريعي راهگيرن کي رستي تي هلڻ يا موٽر، اسڪوٽر، بس، لاري هلائڻ جا قاعدا قانون سيکارڻ جي سني ڪوشش ڪيل آهي. اَچن ڪارن پٽن (Zebra Crossings) جي اَهميت سمجهائيندي ٻارن کي اِهو ذهن‌نشين ڪرائڻ جي ڪوشش ڪيل آهي تہ راهگير کي رستو، اَهڙن اڇن ڪارن پٽن تان ئي اورانگهڻ گهرجي.

'آرزو' ايڪانڪيءَ ۾ ٻالڪ موتيءَ جي آرزوءَ جي اُپٽار ڪيل آهي، جو وڏي هوندي چاچا نهرو جهڙو وڏو ماڻهو بڻجڻ چاهي ٿو. ناٽڪ ۾ پاتر ٿورا آهن، گفتگو



باغ جو سئر

ڪلاڪار : ماستر — سندر

رام — روشن

موهن — گيتا

ڀڳڙو — سنيل

ڪويتا — انيل

مايا — سيما

راڻي — سنيتا

وندنا

س جو آواز- بس بيهڻ جو آواز - ٻارن جو گوڙ شور)

ستر : ٻارو، سڀ بس مان هيٺ لهو. اسين سريتا باغ پهچي ويا آهيون.

(ٻارن جو گوڙ)

هن : رام بس مان منهنجي واٽر بئگ ته لاهه.

نا : ڪويتا، منهنجو سويٽر ته ڪڍي ڏي.

ستر : رام، سڀ ڪاڏي جون شيون ۽ سامان سنڀالي لاهيو.

(ٻارن جو گوڙ- ڳائڻ جو گنگائڻ.... ٺهڪ وغيره)

ستر : ٻارو، سڀ هيڏانهن اچو.... رام ڏس هوُ ڪيڏانهن وڃي رهيا آهن. سڀني کي سڏ ڪر....

ثقل ڇا آهي، سج گرهڻ ۽ چنڊ گرهڻ ڪڏهن ۽ ڇو ٿا ٿين، ٻين گرهن تي ٻه ڏينهن رات ۽ مندون ٿينديون آهن ڇا؟ منگل ۽ شڪر گرهن تي جيو-پراڻي ٿي سگهن ٿا ڇا؟ اِنهن ۾ اَنيڪ اَهڙين ڳالهين جو وگيانڪ نڪته نظر کان ورڻن ڪيو ويو آهي. ٻارن جي عام ڄاڻ (General Knowledge) وڌائڻ لاءِ اِهو ڪتاب واهر ڪندو، اَهڙي قوي اُميد اٿم. اِن لحاظ کان اِهو ڪتاب سنڌي ٻال ساهت ۾ قابل قدر اِضافو ليکي سگهجي ٿو.

آخري ۾ ايترو چوڻ ضروري ٿو سمجهان ته ٻال ساهت ڏانهن سنڌي ليکڪن گهڻو توجهه نه ڏنو آهي. ڊاڪٽر ڄيٺي لعلواڻيءَ جو سنڌي ٻال ساهت ۾ يوگدان اَنداز ۽ تعداد جي لحاظ کان گهڻو گهٽ هوندي به، سنڌي ٻال ساهت ۾ سٺي معياري ٻال ساهت تي يا ٻارن لاءِ لکيل اَدب جي اَثاث کي خيال ۾ رکندي، اهو چوڻ ۾ ڪوبه هرج ڪونهي ته ڄيٺي لعلواڻيءَ سنڌي ٻال ساهت ۾ چڱو يوگدان ڏنو آهي. شل اَجا به سنڌي ٻال ساهت جا گهڙا ڀريندو رهي.

❑❑

هڪ ڳالهه ياد رکجو. باغ کان ٻاهر نه وڃڻو آهي ۽ باغ مان ڪي به گل ڦل يا پن ٽاريون نه پٽيون آهن. وڃو... گهمو، ڦرو ۽ موج ڪريو....

(ٻارن جو گوڙ....ڪل.... ٺهڪ.... وغيره)

ماستر : رام، هن وڻ هيٺان فراس وڇايو.... سڀ شيون هتي رکو.... راند جو سامان جنهن کي گهرجي اُن کي ڏيو.... توهين به باغ جو سئر ڪري اچو.... پوءِ گڏجي رسوئي ڪنداسين.

رام : چڱو.... سر....

(پريان کان روئڻ جو آواز)

ماستر : رام ڏس ته، ڪير روئي رهيو آهي؟

سندر : (پريان) سر، سر، پڱڙو وڻ تان ڪري پيو....

رام : سر، پڱڙي جي روئڻ جو آواز آهي.

ماستر : هلو ته ڏسون.... (قدمن جو آواز) اڙي پڱڙا هي ڇا ٿيو؟

سندر : سر، پڱڙو وڻ تي چڙهيو هو، اُتان ڪِري پيو.

ماستر : پڱڙا ڏسان، گهڻو ڌڪ ته ڪونه لڳو اٿيئي؟

پڱڙو : (روئندي) سائين پير مڙي ويو آهي.... ڏاڍو سور ٿو ٿئي.

سندر : سائين، هان وٺو هيءَ آيوڊيڪس.... لڳايوس ٽيچر هلڻ وقت هيءَ گوريون ۽ فرسٽ ايڊ باڪس ڏنو هو.



رام : سر، مان ٿو مالش ڪريانس.

پڱڙو : سر، ڏاڍو سور ٿو ٿئي.... آهستي مالش ڪر.

ماستر : (پيار وچان) مون توکي منع ڪئي هئي، پوءِ به تون وڻ تي چو چڙهيو



رام : سندر، ڪويتا، موهن، سويٽي.... سڀ هيڏانهن اچو... سر توهان کي گهرايو آهي.... ها.... هيڏانهن اچو....

ماستر : ٻارو، توهان سڀ سامان بس مان سنڀالي لاٿو؟ وري بہ پنهنجي پنهنجي شيءِ ڏسي وٺو. ڪٿي ڪجهہ رهجي تہ نہ ويو....

رام : سر، مون سڀ بس چيڪ ڪئي آهي.

ماستر : گڊ.... ها تہ ٻارو اچو تہ مان توهان کي هن باغ بابت ٻڌايان. ها تہ ڌيان سان ٻڌو :

اڄ اسين سريتا باغ ۾ توهان کي پڪنڪ ڪرائڻ لاءِ وٺي آيا آهيون. هيءُ باغ گجرات جي راڄڌاني گانڌينگر ۾ آهي.هن باغ جي رونق ڏسڻ وٽان آهي. رنگ بہ رنگي گل هن باغ جي سونهن آهن. دنيا ڀر جي سيني قسمن جا گل هن باغ ۾ آهن. گلاب جا گل جيڪي اڪثر گلابي رنگ جا ٿيندا آهن پر اڇا، ڪارا، پيلا گلاب جا گل هن باغ ۾ توهان کي ڏسڻ وٽان ملندا. وڏا ڇايادار وڻ آسمان سان ڳالهيون ڪندي ملاقاتين کي آرام پڻ بخشيندا آهن. باغ جي ڪاٻي پاسي ڪمل جي گلن جو تلاءُ آهي تہ ساڄي پاسي وري ٽري ون هِل آهي، رنگ بہ رنگي ميوزيڪل ڦوهارو لڳل آهي. باغ جي وچ ۾ ٽرين آهي تہ تلاوَ ۾ توهين ٻيڙيءَ جو سئر بہ ڪري سگهو ٿا. توهان جي راندين جو بہ هتي سٺو بندوبست ڪيل آهي. پينگهو، ڇيڪلا، واٽر فال بہ آهي. توهين ننڍڙي ننڍڙي پياري ريل ۾ سئر بہ ڪري سگهو ٿا. وري گهوڙي گاڏي، هرڻ گاڏي.... ٻڪري گاڏيءَ جي موڄ بہ وٺي سگهو ٿا. ها،





مارون به کاڌيون آهن،
سزائون به ڀوڳيون آهن.
تنهنجين شرارتن کان
تنگ ٿي، سيٺي ٻارن
توکي پڪنڪ تي وٺي
اچڻ لاءِ انڪار پڻ ڪيو.
توکان پڪنڪ جا پئسا به
نه ورتائون. پر مون توتي
وشواس ڪري هتي ٻارن
سان گڏ آندو، پر اڄ
ساڳئي شرارت تو هن
باغ ۾ به ڪئي ۽ نتيجو
تنهنجي سامهون آهي. هيءُ ته شڪر آهي جو توکي پير ۾ صرف موچ
آئي آهي. ڪٿي ٽنگ، ٻانهن.... ڀڄي پوئي ها ته....

ڳڙو : سائين معاف ڪريو. اهڙي ڀل وري نه ڪندس.

استر : اهڙا انجام ته تون ڪيترا ئي ڀيرا ڪري چڪو آهين.

ڳڙو : (التجا واري نوع ۾) سائين، آخرين ڀيرو معاف ڪريو.... مان ڪن تو پڪڙيان.

استر : ڀڳڙا، تون هرگز معافيءَ جي لائق نه آهين، تون جنهن ڳالهه کي مذاق ٿو سمجهين اِها مذاق توکي، مونکي، اِنسان ذات ۽ ديش کي ڪيترو نه نقصان پهچائي رهي آهي.

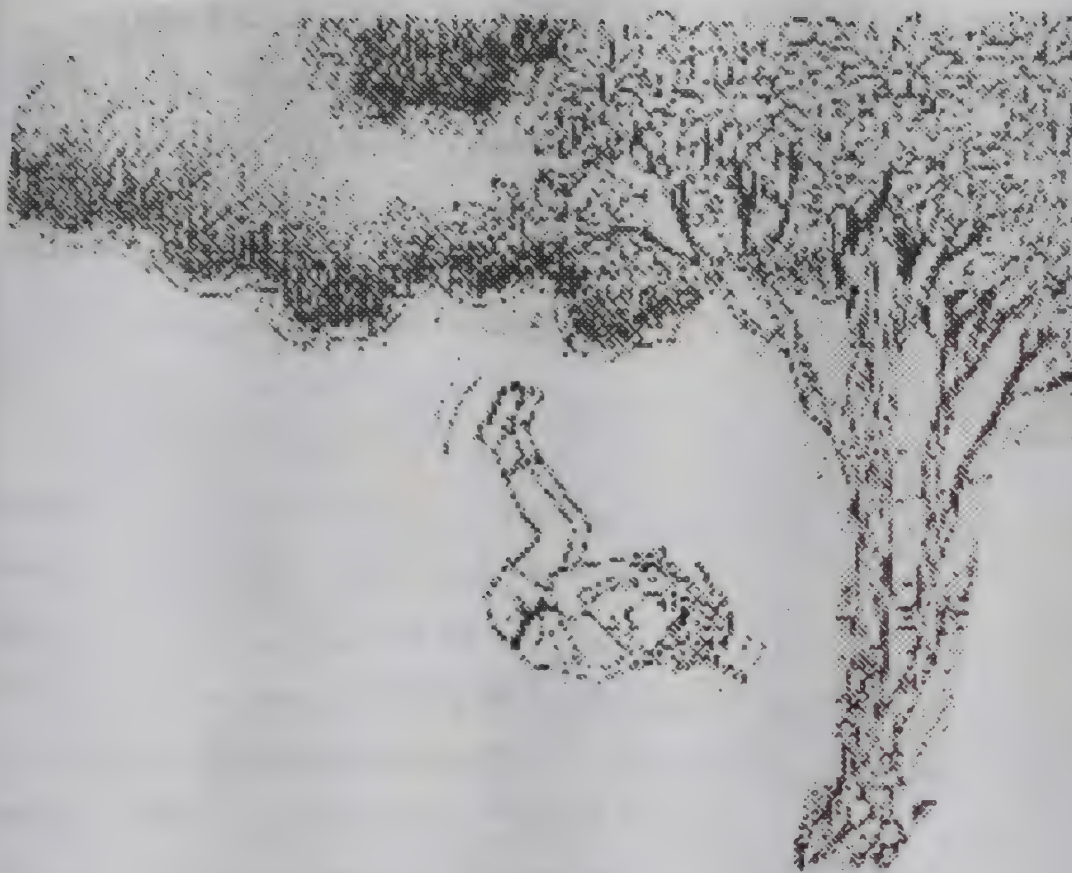
ڳڙو : سر، مون ته صرف گل ۽ انبڙيون پٽيون.

ينا : سر، ڀڳڙو ڪوڙ ٿو ڳالهائي.... سامهون ڏسو هن وڻ جون ٽاريون به پٽيون اٿس.

ڪويتا : ٽارين مان چابوڪ ٺاهي اسان کي هڻڻ لاءِ....

ستر : ڀڳڙا! تون شرارتن کان باز نه ايندين.... توکي خبر آهي ته ٽاريون پٽڻ.... وڻ کپڻ ڪيترو ڏوهه آهي.

م : سر، سامهون لکيل آهي ”وڻ، گل ۽ ٻن پٽڻ، هٿ لڳائڻ قانوني گناهه آهي.“



هئين؟

مينا : سر، ڀڳڙو وڻ مان انبڙيون پٽي رهيو هو.

ڪويتا : سر، هن گلاب جا گل به پٽيا آهن. ڏسو هن جي هٿن ۾ ڪيترا نه ڪنڊا لڳا اٿس.

ماستر : ڀڳڙا منهنجي منع ڪرڻ جي باوجود به تو گلاب جا گل پٽيا؟

ڀڳڙو : ها سر، ٿورا پٽيا اٿم.

ماستر : توهان سڀني کي هدايت ڪئي هئم ته باغ ۾ ڪوبه ٻار ڪنهن به قسم جي شرارت نه ڪندو ۽ نه ئي ڪنهن گل، ٻوٽي کي هٿ لائيندو.

مينا : سر، ڀڳڙو ته اسڪول ۾ پوکيل وڻ ٻوٽا به ٽوڙيندو آهي. وڻن جي ٽارين مان ڇهبوڪ ٺاهي اسان کي هڻندو آهي.

ماستر : (ٿورو غصي ۾) ڀڳڙا، تون ڪلاس ۾ ته شيطاني ڪندو ئي آهين، تو اسڪول جو باغ به ٽوڙي ٽوڙي اُجڙ ڪري ڇڏيو آهي. اِن ڏوهه لاءِ تو ڪيترين

گڏ پاچيون بہ پوکيون آهن.

ماستر : ڏاڍو سٺو. هرهڪ ناگرڪ ۾ ڪٽنب کي ائين ڪرڻ گهرجي.

ڪويتا : سر، توهان چيو، وڻ ٽوڙڻ سان ڪافي نقصان ٿئي ٿو.

ماستر : ها ڪويتا، وڻ اسان جي جيون جا ساٿي آهن. وڻ ڌرم، ارٿ، موڪش ۽ ڪام جا ساڌن آهن. وڻن جو وناش معنيٰ اسان جو، اِنسان ذات جو وناش.

راڻي : سر، رستي تي پڻ لکيل هئو وڻن کي پريم ڪريو، برسات توهان کي پريم ڪندي.

ماستر : ها، ڪويتا وڻ برسات آڻيندا آهن ۽ برسات ۾ وڻن ڪري جتي ڪٿي ساوڪ ئي ساوڪ نظر ايندي آهي. ساوڪ اکين جي روشني وڌائڻ سان گڏ سرير ۽ دماغ کي سگهارو بڻائي ٿي، تراوت ڏئي ٿي.

رام : سر، وگيان ۾ پڻ چيل آهي تہ وڻ ۾ ٻوٽا بہ ساهوارا آهن.

ماستر : ها رام، ڌرتيءَ جنهن جيوَ کي پهرين جنم ڏنو اُهي وڻ ۽ ٻوٽا آهن. وڻ بہ اِنسان جيان ساهہ کڻن ٿا، ساهہ ڇڏين ٿا ۽ هوا کي صاف رکڻ ۾ مدد ڪن



ڀڳڙو : سر، مون برابر گل پٽيا آهن. مونکي معاف ڪريو.... پر سر، مان هر دفعي اسڪول طرفان وڻ پوکيو جيڪو هفتو ملهايو ويندو آهي اُن ۾ وڻ پوکيندو آهيان.

ڪويتا : سر، ڀڳڙو هفتو وڻ پوکيندو آهي ۽ سڄو سال پوکيل وڻ اُجاڙيندو آهي.

ڀڳڙو : سائين، ڪويتا ڪوڙ ٿي ڳالهائي.

ماستر : ڀڳڙا، ڪوڙ ڪويتا نہ، پر تون ڳالهائي رهيو آهين. مون توکي ڪيترا دفعا سمجهايو آهي تہ ڪوڙ ڳالهائڻ پاپ آهي.

سندر : سر، مان بہ هن کي وڻ ٽوڙڻ کان منع ڪندو آهيان، پر هوُ ٻڌندو ئي ڪونهي.

ماستر : توهان جڏهن وڻ پوکيو ٿا، تہ اُن جي سار سنڀال لهڻ توهان جو فرض آهي ڪين نہ؟

مايا : سر مان تہ هرروز وڻن کي پاڻي ڏيندي آهيان.

ڪويتا : سر، مان تہ تلسي، بڙ ۽ پپل جي پوڄا ڪندي آهيان، پاڻي ڏيندي آهيان.

راڻي : سر، منهنجو پپا، وڻن کي پاڻي ڏيندو آهي. اُن جي پاڙن مان اجايو گاھ ڪڍي صاف صفائي بہ ڪندو آهي.

سنيتا : اسان پنهنجي گهر جي اڱڻ ۾ ننڍڙو باغ ٺاهيو آهي. جنهن ۾ گلن سان



رستا ويڪرا ڪرڻ، وڏيون وڏيون بلڊنگون ڪڙيون ڪرڻ لاءِ اسان باغ باغيچا ٽوڙيا آهن ۽ وڻ ڪپيا آهن. جنهن ڪري شهرن ۾ پردوشڻ وڌيل آهي. پر اسان جيڪڏهن شهرن ۾ به تمام گهڻا وڻ پوکينداسين، ته شهر کي صاف سٿرو بنا دونهين وارو بڻائي سگهنداسين.

گيتا : اِهو وري ڪيئن؟

ماستر : جنهن ڪري تون ڪارو دونهون سمجهين ٿي، اُها حقيقت ۾ ڪاربانڊاءِ آڪسائيڊ ۽ ڪاربان مونو آڪسائيڊ زهري گئس آهي، جيڪا اسان جي سرير ۾ ساهه رستي وڃي ٿي ۽ کنگهه، ٽي.بي.۽ جهڙيون خوفناڪ بيمارين کي جنم ڏئي ٿي، پر وڻ اُن ڪاربانڊاءِ آڪسائيڊ جو پنهنجي کاڌي طور اُپيوگ ڪندا آهن.

روشن : ها سر، اسان پڙهيو آهي ته ساون پنن ۾ جيڪا ڪلوروفل ٿيندي آهي، اُها سج جي روشنيءَ جي مدد سان ڪاربانڊاءِ آڪسائيڊ ڪٺي، پنهنجو کاڌو تيار ڪندا آهن ۽ آڪسيجن گئس ماحول ۾ ڇڏيندا آهن.

وندنا : سر، وڻن کي اسين قدرت جا ڦڦڙ به سڏيندا آهيون؟

ماستر : برابر وندنا. ماحول کي صاف ڪرڻ جو ڪم وڻ ئي ڪن ٿا. اِن ڪري جتي ڪٿي وڻ پوکڻ ئي گهرجن.

سنيل : سر، موريون، گجرون، ٽماٽا، بصر، ڀاڄيون وغيره به ته اسان کي نباتات بخشي ٿي.

ماستر : ها، ڪيترا ساهوارا ۽ اِنسان پڻ نباتات جي آڌار تي جيون گذارين ٿا.

سيما : سر سنجيوني ٻوٽي ڇا ٿيندي آهي؟

ماستر : سنجيوني ٻوٽي زندگي بخشيندڙ نباتات آهي.

روشن : سيما تو راماڻ ۾ ڪونه ڏٺو ته جڏهن لڇمڻ بيهوش ٿي ٿو وڃي تڏهن هن کي سجاڳ ڪرڻ لاءِ هنومان ڪئلاش پربت کڻي ٿو اچي، جنهن مان سنجيوني ٻوٽي ڀڃي، لڇمڻ کي سنگهائي کيس هوش ۾ آندو ٿو وڃي.

ماستر : برابر، نباتات مان اسان کي ڪيترين ئي دوائون پڻ ملن ٿيون. جيڪي ڪيترين بيمارين کي دور ڪرڻ ۾ مددگار ٿين ٿيون.

گيتا : ڪارا مرچ، لونگ، ڦوٽا، سوپاريون، ڪاجا، بادام، پستا وغيره به نباتات ئي ته آهن سر؟

ماستر : ها، اِن لاءِ اسان جو فرض آهي ته اسين وڻن جو بچاءُ ڪريون، اڙهنگ

ٿا. ٻارو، اِنسان گھڻيون شيون نباتات مان حاصل ڪري ٿو. اِنسان جئن نباتات جي سهاري جيئي ٿو تئن جانور، پسون ۽ پکي پڻ هنن وڻن، ٻيلن جي سهاري جيئن ٿا.

مايا : سر، جھوناڳڙه جي ٻيلن ۾ تہ خونخوار شينهن رهندا آهن.

ماستر : ها، جھوناڳڙه جي ٻيلن ۾ شينهن، چيتا ۽ ٻيا جانور بہ رهندا آهن. هرڻ، مور بہ ٻيلن ۾ ئي نچندا-ٽپندا آهن. قسمين قسمين جا پکي باغن ۾ لاتيون لنوندا آهن.

وندنا : سر، پکي بہ تہ پنهنجا ماڙا ۽ آکيرا وڻن ۾ ئي ٺاهيندا آهن.

ماستر : ها وڻ اُنهن جو گھر ۽ آرام گاهہ آهن.
ٻارو، اِنسان جڏهن غفائن ۾ رهندو هو، تڏهن هو پڻ جھنگل جي آڌار تي ئي جيئندو هو. سرير کي ڪپڙن سان نہ پر وڻن جي پنن سان ڍڪيندو هو. نہ صرف ايترو پر هو وڻن مان ميوا ڦل حاصل ڪري کائيندو هو.

روشن : منهنجي ڏاڏي چوندي آهي. وڻ پروپڪاري آهن، وڻ ڏيندو رهندو آهي، وٺندو ڪجھہ بہ نہ آهي.

ماستر : ها روشن، تنهنجي ڏاڏي سچ ٿي چوي. وڻ جا سڀ انگ پن، ٻور، ٻج، گل ڦل، ڪل، چوڏا، پاڙون، رس وغيره اِنسان ذات جي ڪم ايندا آهن. هوُ اُس کان بچڻ لاءِ ڇايا تہ ڏيندو آهي، پر هن جون لڪڙيون، لڪڙين مان ٺهيل ڪوئلا ٻارڻ جي شڪتي ڏين ٿا. جن تي ڪل-ڪارخانا هلن ٿا.

گيتا : سر، وڻن مان خوشبوئدار عطر ۽ ڪونئر بہ تہ ملندي آهي.

ماستر : ها ٻارو، وڻ جنم کان وٺي مرڻ تائين، اِنسان ذات جو ساٿي آهي. ننڍپڻ ۾ هوُ جھولي ۾ کٽي جھولائيندو آهي تہ موئت وقت آرام دايڪ موئت سيڄا پڻ بڻجندو آهي. وڻن ۾ پکين جا گھر، آکيرا پڻ ٿين ٿا.

سيما : پر سر، هاڻي تہ اسين شهرن ۾ رهون ٿا.

ماستر : ها، اڄ بہ ڪيترين آديواسي قومون جھنگلن ۾ رهن ٿيون. اڄ بہ اسان جو ديش ڳوٺن جو ديش ڪري سڏيو ويندو آهي.

گيتا : اڄ شهرن ۾ ڪيتري نہ گندگي-دونهون آهي.

ماستر : ها، هڪ تہ شهرن ۾ ماڻهو گھڻي انداز ۾ رهن ٿا. ڳتيل ايراضيون آهن. ڪلون، ڪارخانا، مليون ۽ واهڻ جيڪي، گھڻو دونهون پئدا ڪري ماحول کي خراب ۽ زهريلو بڻائين ٿا، اُهي بہ شهرن ۾ ئي آهن. وري شهرن ۾

گل - ري گ م پ
ميوو - گ م پ ڌ
ساري گ م پ ڌ ني سا اسين وڻ پوکينداسين. (توهين بہ ڳايو)
ڪڏيل آواز (سڀ ڳائن ٿا) اسان وڻ پوکينداسين.
گهر گهر وڻ پوکينداسين
اسين در در وڻ پوکينداسين
اسين جتي ڪٿي، هت-هُت بوٽا پوکينداسين
پوکينداسين ڀائي، وڻ پوکينداسين
اسين گڏجي وڻ پوکينداسين.
ماستر : واهہ واهہ.... ڏاڍو مزو اچي ويو.
اسين وڻ پوکينداسين
اندر وڻ - ٻاهر وڻ
وڻ ئي وڻ....
ٻار : ساري گ م پ ڌ ني سا
اسين وڻ پوکينداسين
پوکينداسين ڀائي پوکينداسين.
(آهستي آهستي آواز گهٽجندو وڃي ٿو)
(سنگيت)

* * *

انيل وانگر وڻ، ٽاريون، بوٽا پٽي هرويرو وناش نہ ڪريون.

سنيل : سر، انيل سڌرڻ وارو ئي ڪونهي.

وندنا : هاڻي هن کي سمجهہ ۾ اچي ويو هوندو تہ وڻ هتيا پاپ آهي.

انيل : وندنا، تون سچ ٿي چوين، مان واقع ئي غلط ڪم ڪري رهيو آهيان. سر، مونکي معاف ڪريو.... مان انجام ٿو ڪريان تہ ڪڏهن بہ وڻ، ٽڻ، گل نہ ٽوڙيندس.

ماستر : انيل، اِهي تنهنجا سچا دوست آهن. اُنهن سان پريم ڪري ڏس تہ توکي ڪيتري نہ موج ٿي لڳي ۽ آرام ملي. وڻ-باغ روح جي راحت آهن.



انيل : سر، مان وٽن کي جيون ساٿي بڻائيندس. مان اُهي پوکيندس، اُنهن جي سار سنڀال بہ لهندس.

سنيل : سر، اسين بہ وڻ پوکينداسين. (ڳائي ٿو)

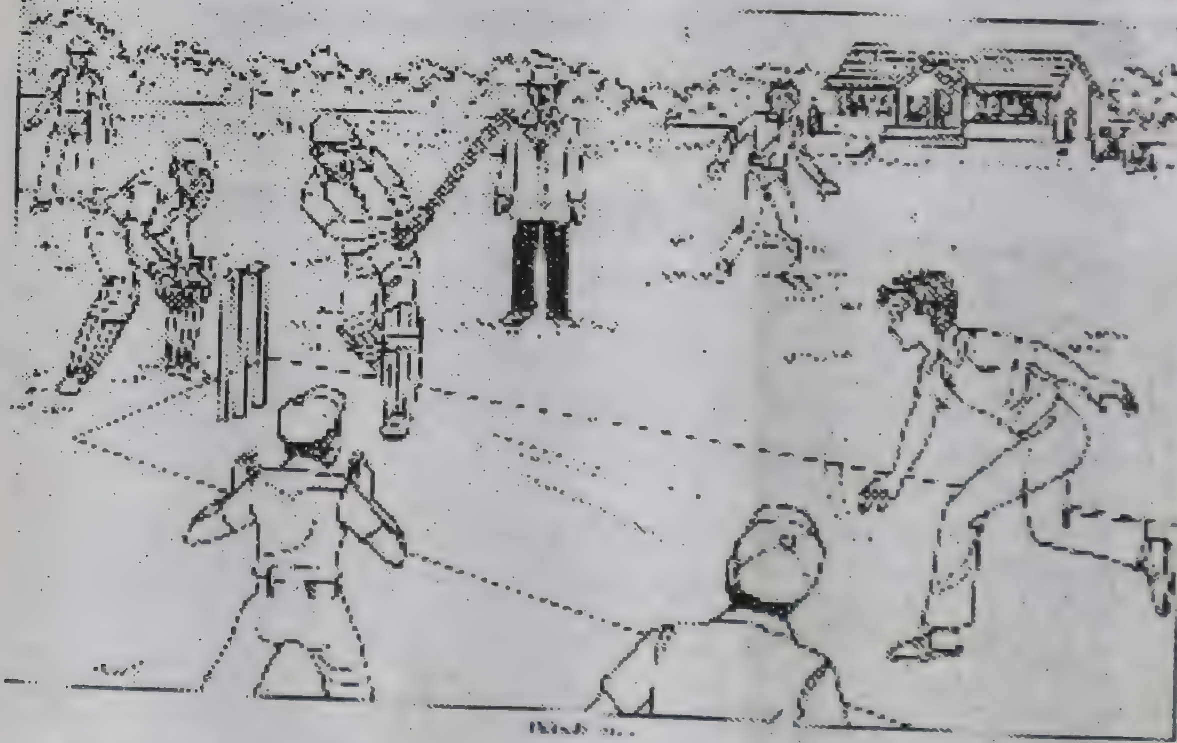
وٽن لاءِ ٻچ.... ساري گ م پ

ٻاڙ - م پ ڌ ني

ٽڙ - پ ڌ ني سا

ٻن - پ م گ ري

موهن : چو نہ ملندو، بال اسان جو آهي توهان جو ٽورو ئي آهي.
رامون : توهان اسان جو نقصان ڪيو آهي، اُهو ڪير ڀريندو؟
موهن : (غصي ۾) اجائي بڪواس بند ڪر. هٽ پري مان تو بال کٽي اچان.
رامون : مان پري ڪونہ هٽندس. چيم نہ توکي بال نہ ملندو.
موهن : ما بہ تو ڏسان، بال ڪيئن نٿو ملي، هٽ پري نہ تہ....
رامون : ڪونہ هٽندس، ڪونہ هٽندس.
موهن : هٽين تو ڪين....
رامون : اڙي! اڙي! ڌڪا چو تو ڏين. چيم ڪونہ هٽندس معنيٰ ڪونہ هٽندس.
موهن : چيم بال ڏي.... اسان کي راند ۾ دير ٿي ٿئي.
رامون : ڪجھ بہ ٿئي، بال نہ ڏيندس.



موهن : تون، هن گھر جو نوڪر آهين. نوڪر ٿي ڪري گھڻو تو ڳالهائين، تنهنجو ڪم حڪم هلائڻ نہ حڪم مڃڻ آهي. چيم بال آڻي ڏي.
رامون : موهن، سنڀالي ڳالهاءِ.
موهن : ٻڌءِ ڪونہ. اجائي بڪواس نہ ڪر، رستي تان هٽي وڃ يا بال آڻي ڏي.
رامون : مالڪڻ جو حڪم آهي. بال توهان کي نہ ملندو. توهان هرروز نقصان ڪريو ٿا.
موهن : هٽ پري، مان آنٽيءَ سان پاڻهي ڳالهائيندس.

بـــال

كلاكار : ممي رامون
راڻي موهن
سندري سوني
گيتا لڇمي
نيتا ماسترياڻي

(ڪانچ ٽٽڻ جو آواز)

ممي : اڙي او رامون، ڇورا وري ڇا ڀڳءِ؟ ڪيترا دفعا چيو تي مانءِ، سنڀالي ڪم ڪر. گهر جا سڀ باسڻ ٽوڙي ڇڏيا اٿئي. پر تون آهين جو ٻڌين ئي ڪٿي ٿو.

رامون : (پريان) مالڪڻ، مون ڪجهہ بہ نہ ٽوڙيو آهي. ٻاهران ڪنهن دريءَ کي پٿر هنيو آهي. دريءَ جو ڪانچ ٽٽو آهي.

ممي : مان تہ هن پاڙي جي ٻارن مان تنگ اچي ويئي آهيان. سڄو ڏينهن گوڙ لڳائي وينا آهن. پيچ ڏاهہ لڳي پيئي آهي.

(در کڙڪائڻ جو آواز)

ممي : رامون، دروازو تہ کول، ڏس ڪير آهي؟

(دروازو کلڻ جو آواز)

موهن : رامون، اسان جو بال اندر آيو آهي، آڻي ڏي.

رامون : بال توهان کي ڪونہ ملندو.

موهن : ڇو نہ ملندو؟

رامون : توهان دريءَ جو ڪانچ ڀڳو آهي.

موهن : مون ٿورو ئي ڀڳو آهي، بال بئٽ تي لڳي اچي دريءَ کي لڳو، تون بال آڻي ڏي.

رامون : بال توکي ڪونہ ملندو.

موهن : آنٽي، مان نہ بئٽنگ سونو ڪري رهيو آهي.

ممي : اِهو سمورو تنهنجو ڪم آهي نہ ڏينهن تا ڏسو نہ رات، اِها ذما چوڪڙي ۾ ڪرڪيٽ راند لڳائي ويٺو آهين. اصل آرام ڪرڻ ئي نٿو ڏين. ماريا، توکي بيو ڪم آهي ڪين نہ؟

موهن : ممي! اسين ڪرڪيٽ راند ڪري رهيا آهيون.

ممي : هئڙيءَ گرميءَ ۾، ڏينهن تتي، ماسترن توهان کي ڇا سيکاريو آهي؟ بس رڳو رُلوءَ پنو، گوڙ شور مچائي، رڙيون واڪا ڪري پاڙي وارن جو آرام ڦٽايو.... پاڙي وارن کي تنگ ڪريو.

موهن : آنٽي، وئڪيشن آهي. اسين راند ڪري وقت ڪاٽي رهيا آهيون.

ممي : توهان جي راند ٿي ڪين پاڙي وارن لاءِ مصيبت.

موهن : آنٽي، بال ڏيو نہ....

ممي : اسان توهان جا نوڪر تہ آهيون ڪونہ، جو گهڙيءَ گهڙيءَ بال کڻي توکي ڏيون.

موهن : آنٽي پليز.... راند ۾ دير ٿي رهي آهي.

ممي : اڄ تہ توکي بال اصل ڪونہ ملندو. هڪ تہ تو اسان جو نقصان ڪيو آهي. وري ويچاري رامون کي ماري رهيو هئين. تنهنجين شرارتن مان هاڻي مان تنگ ٿي پيئي آهيان. پيءُ هتان. رامون اِتان لڪڙي تہ کڻي اچ - پيءُ هتان....

موهن : پليز آنٽي، بال ڏيو نہ، راند ۾ دير....

ممي : (اڏ ۾ ڪٽي) اڄ تہ مان توهان کي بال هرگز ڪونہ ڏيندس.

راڻي : (پريان کان) موهن، بال جلدي کڻي اچ.

موهن : (زور سان) راڻي، آنٽي بال نٿي ڏئي.

راڻي : (پريان کان) هلو تہ آنٽيءَ کان بال وٺي اچون.

گڏيل آواز : (پريان کان) هلو.... هلو....

راڻي : آنٽي بال ڏيو نہ.

گڏيل آواز : (ويجهو) آنٽي.... آنٽي بال ڏيو نہ. اسان کي راند ۾ دير ٿي ٿئي.

ممي : اوهہ، راڻي، گيتا، سندري، لڇمي، پنڪي توهين ڇوڪريون ٿي ڪري ڇوڪرن سان ڪرڪيٽ راند ڪري رهيون آهيو.

گيتا : آنٽي، اسان ڇوڪرين بہ گڏجي ڪرڪيٽ ٽيم ٺاهي آهي. اڄ ڇوڪرن ۽ اسان جي ٽيم ۾ ڪرڪيٽ چئلينج رکيل آهي. پليز آنٽي بال ڏيو

رامون : مان نہ ڏيندس ۽ پري بہ نہ هڻندس.

موهن : توکي بال ڏيڻو ئي پوندو.

رامون : پريان وجي راند ڇو نہ ٿا ڪريو، بار بار بال ڏيڻ جو اسان ٺيڪو ڪونہ کنيو آهي.

موهن : اِها اجائي بڪواس بند ڪر.

رامون : اڙي، اڙي، تون مونکي مارين ٿو. هڪ چوري وري بي سينازوري.... ڇڏ.... ڇڏ.... مونکي ڇڏ.... مان بہ توکي ڏسي وٺندس.... اڙي ڇڏ.... ڇڏ (ڪجھہ گوڙ)

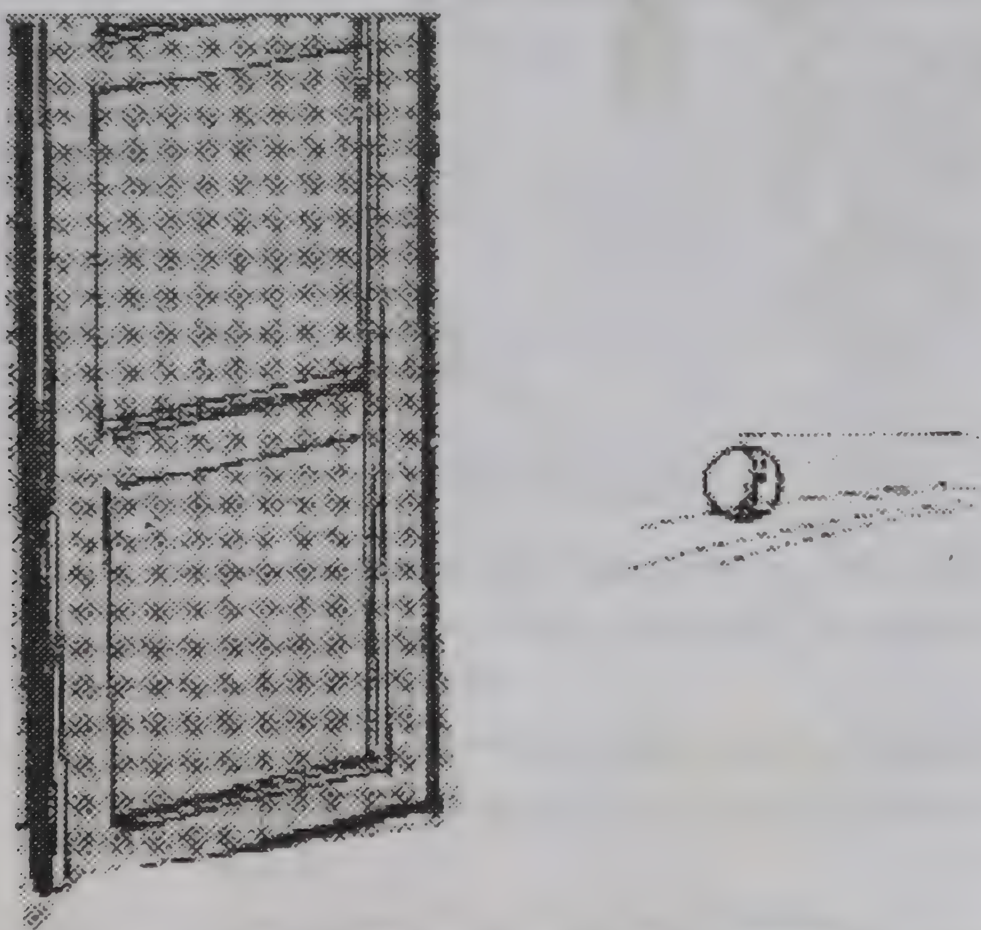
ممي : (پريان) رامون اِهو گوڙ ڇا جو آهي؟

رامون : (پريان) مالڪڻ، موهن مونکي ماري رهيو آهي.

ممي : (ويجهو ايندي) ماريا موهن، رامون ۽ کي مارينديِ توکي شرم نٿو اچي. ڇا بگاڙيو آهي. هن بي گناه توهان جو؟

موهن : آنٽي! اسان جو بال ڪٽڻ نٿو ڏئي.

ممي : اوهہ، تہ دريءَ جو ڪانچ تو ڀڳو آهي.



ممي : اسان توهان جي ان روز روز جي راند ۾ کٽ پٽ مان تنگ ٿي ويا آهيون. راند ته ڪريو ٿا پر گڏوگڏ ڪيترو شور ٿا مچايو. اتوَ ڏيان ته گهرن ۾ ڪي آرامي هوندا. ڪي وڏي عمر وارا آهن. ڪي بيمار آهن. اڄ مان توهان کي بال هرگز نه ڏيندس ۽ ها، اِهو به ٻڌي ڇڏيو. راند ڪرڻ جو به هڪ وقت ٿيندو آهي. اسڪول ۾ ماستر نه سيکاريو اتوَ چا ته راند وقت راند ڪجي، پڙهائيءَ وقت پڙهائي ۽ آرام وقت آرام.

سندري : آنٽي هاڻي ته وئڪيشن آهي. وئڪيشن معنيٰ آرام ۽ راند اسڪول کلن ٿا ته سڄو وقت رڳو پڙهائي.... پڙهائي.... ٽيوشن.... هوم ورڪ ئي ته ڪرڻو هوندو آهي.

ممي : (سمجهائيندي) ٻارو، وئڪيشن، موڪلن جو اِهو مطلب ناهي ته توهين اُنهن ۾ رُلو ۽ پنو، سڄو ڏينهن چرين جيان، ڇيڳڙا ٻڌجي رڳو پيا هتي-هُتي گهمو يا رڳو ٽي.وي.، ڪامپيوٽر، ويڊيو ويهي ڏسو. ڪجهه اخبارون، مخزنون، ڪتاب، ڪارٽون وغيره پڙهي سٺيون سٺيون ڳالهيون به گرهڻ ڪريو.

راڻي : آنٽي، ڏسو نه سڄو سال ڪتاب پڙهي پڙهي، هوم ورڪ ڪري-ڪري امتحان ڏيئي-ڏيئي بور ٿي پيا آهيون. مسين-مسين موڪلون مليون آهن، وئڪيشن معنيٰ آهي ٽينشن فري. موڄ، مستي، آرام ۽ راند ئي راند.

لڇمي : آنٽي بال ڏيو نه....

ممي : ڇيم بال نه ملندو.

نينا : توهين بال نه ڏيندا ته اسان جي راند اڌ ۾ رهجي ويندي. اسين اڄ چوڪرن کي ڏيکارڻ ٿيون چاهيون، ته اسان به توهان کان ڪنهن ڳالهه ۾ گهٽ نه آهيون.

موهن : آنٽي، اسين به ڏسڻ ٿا چاهيون ته هنن ڇوڪرين ۾ ڪيترو دم آهي. پليز بال ڏيو نه.

ممي : مان بال ڏيئي وڏيڪ نقصان ڪونه ڪرائيندس.

لڇمي : آنٽي اسين توهان سان انجام ٿا ڪريو ته بال وري توهان جي گهر ۾ نه ايندو.

ممي : اهڙا انجام، هن مٺي موهن الائي گهڻا دفعا ڪيا آهن.

موهن : آنٽي، هيءُ آخرين انجام-پرامس.



نہ. راند ۾ دير ٿي ٿئي. اچا اسان کي ٻہ واڙو لڳو آهي

ممي : بال تہ هرگز ڪونہ ڏيندس.
توهان جي اِن بال اسان جو هرروز
آرام ڦٽايو آهي.
اڄ تہ توهان نقصان بہ ڪيو آهي.

لڇمي : آنٽي، سونوءَ زور سان بئٽ بال کي هنئين،
ان ۾ پلا اسان جو ڪهڙو ڏوهہ؟

ممي : اگر توهين گهرن جي وچ ۾ راند نہ ڪريو، ڪنهن ميدان تي وڃي ڪريو تہ ڪنهن جو نقصان ٿئي ئي ڇو؟ وري سونوءَ کي بہ بار بار سمجهايو اٿم چوري ڏينهن تتي جو گهر ۾ آرام ڪر، اُس ۾ رُلڻ پنڻ نہ وڃ، پر هڏي ڪٿي ٿي.

سندري : آنٽي، سونو تہ اسان جي ڪرڪيٽ ٽيم جي ڪئپٽن آهي.

ممي : ڪئپٽن آهي تہ ڇا هن کي لائسن مليو آهي تہ اوڙي-پاڙي جو لحاظ نہ ڪري. وتو رڳو نقصان ڪندا.

راڻي : آنٽي، پاڙي ۾ اِهو ئي هڪ ميدان آهي، هاڻي توهين ٻڌايو تہ راند ڪريون تہ پلا ڪٿي وڃي ڪريون؟



سونو : ممي، بال ڏيو....

ممي : (چڙ ۾ ڏيندي) ڇوري، توکي گهر جو نقصان ڪندي شرم نٿو اچي؟

سونو : ممي مون جاٽي واٽي بال دريءَ کي تورئي هنيو، ڇکو هٽڻ جي ڪوشش ڪيم تہ بال وڃي دريءَ کي لڳو.

ممي : هڪ گهر جو نقصان تي ڪرين، مٿان وري پاڻ کي بي‌قصور ٿي چوين گهر ئي ڪري تہ پر کي ڇا چئجي؟ توکي گهڻا دفعو چيو اٿم تہ منجهند جو آرام ڪندي ڪر.

سونو : هرروز تہ آرام ڪندي آهيان. اڄ ڇنڇر ڇٽي رکيل هئي.

ممي : (غصي ۾) مان ڪجهہ بہ نہ ڄاڻان. هل اندر هل.

موهن : آنٽي.... آنٽي بال ڏيو نہ.

سونو : ممي بال ڏيو نہ پليز.

ٿئي ٿو. تندرستي خراب ٿئي ٿي. ٻين جي آرام ۾ رُخنو پوي ٿو.

سونو : ٽيچر، توهين جيئن چوندا تيئن ڪنداسين. اسان کي هاڻي بال وٺي ڏيو.

ماسترياڻي : (سمجهائيندي) ڀيڻ، ٻارن سان اسان وڏن کي به ٻار ٿيڻ نه گهرجي. هن ڀيري توهين هنن کي بال ڏيو ۽ معاف ڪريو. مان توهان کي وشواس ٿي ڏياريان ته اڄ کانپوءِ توهان کي ڪا به شڪايت نه ملندي ۽ نه ئي وري هيءُ ٻار توهان کي ڪا تڪليف ڏيندا.

ممي : ڇئو ٿا ته، توهان جي جوابداريءَ تي مان هنن کي بال ڏيان ٿي. پر مونکي هنن شرارتين تي ڪو به وشواس ڪونهي.

ماسترياڻي : ٻارو، توهان خود ٻڌو آهي ته ورڪ وائيل ورڪ، پلي وائيل پلي دئٽ از دي وي، ٿو بي هئپي.
راند وقت راند ڪجي، ڪم وقت ڪم ڪجي، ائين ڪرڻ سان خوشي ۽ آنند ملي ٿي.

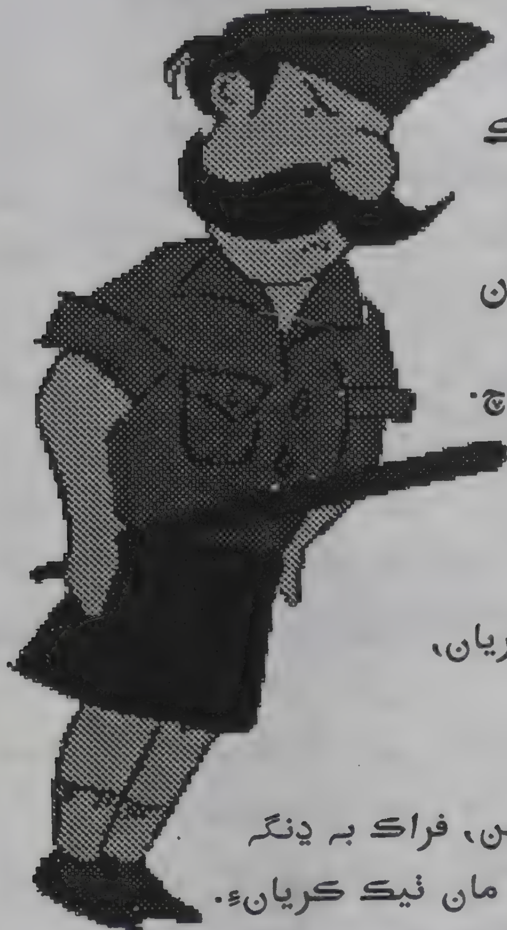
سونو : ٽيچر، اسين سدائين اِن ڳالهه تي ڌيان رکنداسين.

ماسترياڻي : موڪلن ۾ صرف رانديون نه ڪبيون آهن يا صرف ٻاهر گهمڻ ڦرڻ نه وڃبو آهي. پر اِنهن ڳالهين کانسواءِ جيڪڏهن توهان جا ڪي شونق ناٽڪ، سنگيت ڪلا، چتر ڪلا، نرتيه وغيره آهن ته اُنهن شوُنقن جو اُپيوگ به وئڪيشن ۾ ڪري سگهجي ٿو. اگر ٻيو ڪجهه نه ته پاڙي-اوڙي جي صفائي ڪري گندگي دور ڪري سگهجي ٿي. غريبن جي ٻارن کي پاڙهي سگهجي ٿو. اڻپڙهيل وڏي عمر وارن کي پڙهائڻ به ثواب آهي. اِن سان جاهليت دور ٿئي ٿي. اِسپتال



ماسترياڻي : (سمجهائيندي) ٻارو، راند ڪرڻ گناهہ ڪونهي. پر اُها راند ڪهڙي ڪم جي جيڪا ٻين کي ڏکہ پهچائي، ڪنهن جو نقصان ڪري.
موهن : اسان جاڻي واڻي نقصان ٿورو ئي ڪيو آهي.
لڇمي : ٽيچر، بال وٺي ڏيو نہ، اسان کي دير ٿي ٿئي.
ماسترياڻي : پيڻ، ٻارن توهان جو نقصان ڪيو آهي، اُن لاءِ مان توهان کان معافي ٿي وٺان، توهين هنن کي بال ڏيو.
ممي : اوهہ، تہ چئبو توهان ئي هنن کي مٿي تي کنيو آهي، توهان هنن کي بال ڏيئي مٿي تي چاڙهيو ٿا، هُشي ٿا ڏيو هُشي، مان نہ ڏيندس.
گڏيل آواز : اسان کي بال گهرجي، بال گهرجي.
ماسترياڻي : ٻارو، شانت.... ڪيپ ڪوائيٽ.
گڏيل آواز : اسان کي بال گهرجي.... بال گهرجي....
ماسترياڻي : ٻارو شانت ڪريو.... توهان کي....
گڏيل آواز : آنٽي مڙده باد.... مڙده باد.... سونو زنده باد.... موهن زنده باد.... آنٽي....
ممي : (زور سان) بڪواس بند ڪريو. ٽيچر، توهان پنهنجن شاگردن کي اِهو سيکاريو آهي تہ هاءِ هاءِ ڪريو.... مڙده باد جا نعرا هڻو.
ماسترياڻي : ٻارو، شانت، شانت.... توهان کي شرم اچڻ گهرجي.
لڇمي : اسان کي بال گهرجي.
راڻي : اسان کي سونو گهرجي.
ماسترياڻي : پهرين توهين شانت ڪريو. توهان کي بال بہ ملندو ۽ سونو بہ، پر هڪ شرط آهي.
موهن : ڪهڙو شرط آهي ٽيچر.
ماسترياڻي : پهرين توهان کي ممي ۽ کان معافي وٺڻي پوندي. ٻيو....؛
گڏيل آواز : ممي اسان کي معاف ڪريو.... اسين توهان جا ٻار آهيون....
ماسترياڻي : توهان کي اِهو بہ انجام ڪرڻو پوندو تہ وري توهين هتي راند نہ ڪندا. سامهون جيڪو آزاد ميدان آهي اُتي وڃي راند ڪندا.
گڏيل آواز : اسين انجام ٿا ڪريون.
ماسترياڻي : گڊ چائيلڊس.... ۽ ها هڪ ٻي بہ ڳالهہ ٻڌي ڇڏيو. راند روند ڪرڻ جو بہ هڪ وقت هوندو آهي. راند اڪثر صبح يا شام ٽڪار ۾ کبي آهي ۽ کليل ميدان ۾ کبي آهي. غلط هنڌ ۽ وقت تي راند ڪرڻ سان نقصان

مُڇرُ مامو



ڪلاڪار : رينو اشوڪ
نيرو مامو
ماءُ گورڊن

رينو : نيرو، او نيرو، پڌين تي هيڏانهن اچ.
نيرو : اچهو آيس!
رينو : هٿ منهن ڌوتئہ يا نہ؟
نيرو : ديدي ڌوئي رهي آهيان.
رينو : جلدي اچ تہ مان تنهنجا وار سنواريان، مونکي ٻيا بہ ڪم آهن.
نيرو : اچان ٿي ديدي.
رينو : اڙي هي ڇا، اجا پيئي منهن اگهين، فراڪ بہ ڍنگہ سان نہ پاتو اٿئي، هيڏانهن اچ تہ مان ٺيڪ ڪريانءِ.
نيرو : ديدي، اجا ماما ڪونہ آيا آهن.
رينو : بس ايندا ئي هوندا. گاڏي اسٽيشن تي پهچي ويئي هوندي.
نيرو : ديدي اچ ٻہ چوٽيون ڪجو ۽ رٻن ٻڌجو. ماما کي ٻہ چوٽيون ڏاڍيون وڻنديون آهن.
رينو : ها ها ٺاهيان ٿي. پر هيءُ ڇا ٿي ڪرين، سڌي تہ ويهہ.
اشوڪ : ديدي، نيرو منهنجو ٽوال کڻي هلي آئي آهي. مان ڳوڙهي ٽڪجي پيو آهيان. جلدي ڏي.
نيرو : ديدي، ديدي ڏسو نہ هيءُ مونکان کيئن نہ ٽوال کسي رهيو آهي.
اشوڪ : پوءِ تون منهنجو ٽوال کڻي ڇو ٿي؟ توکي پنهنجو بہ تہ آهي.
ديدي : هئي جو ٽوال کڻڻ ۽ واپرائڻ ٺيڪ نہ آهي.
نيرو : ديدي، منهنجو ٽوال ميرو هو.

۾ وچي مريضن جي شيوا ٽهل بہ ڪري سگهجي ٿي. ائين ڪرڻ سان نہ صرف توهان سٺا ناگرڪ بڻبا، پر پنهنجي شخصيت جو وڪاس بہ ڪري سگهندا ۽ سيني جا لاڏلا بڻجي، جتي ڪٿي عزت مان پائيندا.

ممي : ٽيچر، پيڻ وٺو هي بال.

ماسترياڻي : وٺو هي بال.... وڃو وڃي راند ڪريو.... پر منهنجي ڳالهہ ڌيان ۾ رکجو....

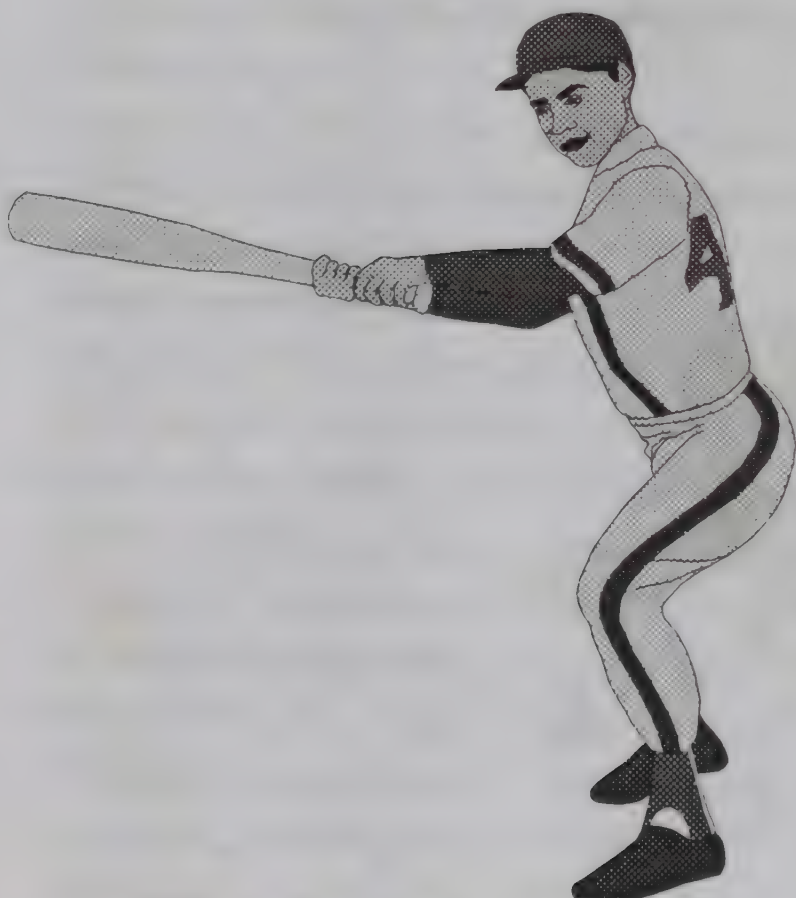
موهن : هل سونو.

سونو : ممي وڃان.

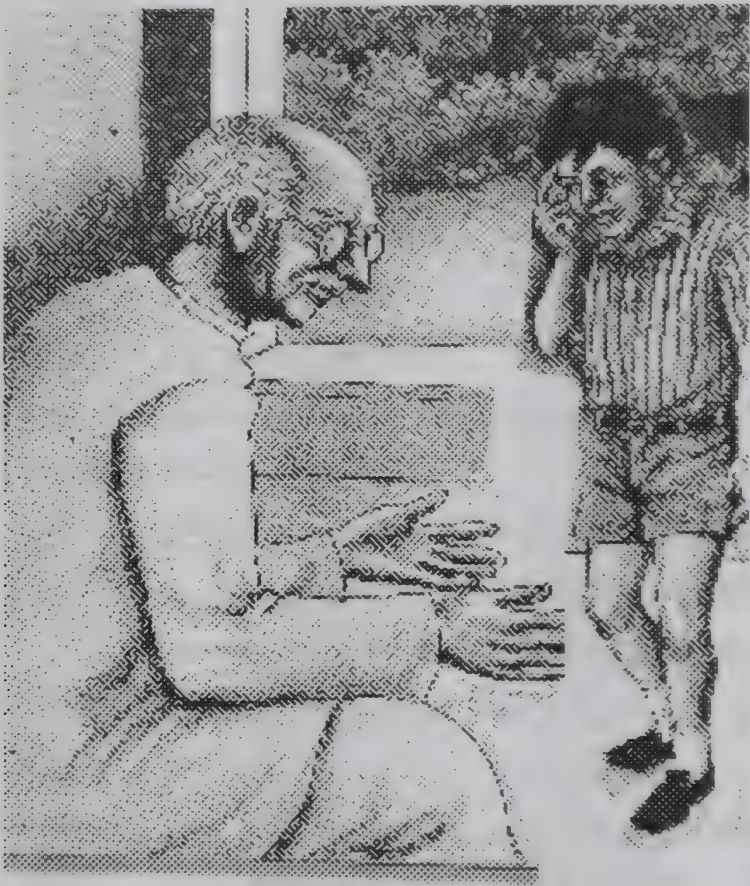
ممي : ها پٽ يل وڃ.... پر جلدي موٽي اچج.

گڏيل آواز : هپ هپ هري.... ممي، ٽيچر هپ هپ هري.... (آواز گهٽجندو وڃي ٿو).

(سنگيت)



* * *



اشوڪ : تنگ تہ هيءَ تڏ جيتري نيرو ڪندي آهي، مان تہ ڏاڍو ڏاهو آهيان.

ماءُ : تون بہ گهٽ شرارتي ڪونهين پر ماما کي پريشان نہ ڪجِ. هو هاڻي وڏي عمر جو ٿي ويو آهي. هاڻي اڳي جهڙو سگهارو بہ نہ آهي. بيمار بہ رهي ٿو. توهان هن جو خيال رکجو.

اشوڪ : ممي، اسان اِن ڳالهہ جو پورو پورو ڌيان رکنداسين.

نيرو : مان ماما کي تنگ ڪونہ ڪندس. پر گهٽيون گهٽيون ڳالهيون هن سان ڪندس.

(ڪار بيهڻ جو آواز)

رينو : ڪار اچي ويئي، ماما اچي ويا.

ماءُ : لڳي ٿو پهچي ويا آهن. ٻارو وري بہ ٻڌي ڇڏيو ڪابہ شيطاني نہ ڪجو نہ تہ....

ماما : ڪيئن آهين ڏيءُ پتلي، ٻار ڪٿي آهن؟

ماءُ : هتي ئي آهن. اڙي پر توهان اڪيلا. هيءُ توهان کي اسٽيشن تي وٺڻ آيا هئا.

ماما : (ٻارن کي) اچو.... اچو.... هيڏانهن اچو.... ايترو پري ڇو بيهي رهيا آهيو؟ پنهنجي مامي کي ڪونہ سڃاتوَ ڇا؟

ٻار : (اڳيان اچي) ماما، نمستي.

ديدي : هيو ڪٻاٽ مان ڪڍين ها. هن اشوڪ جي ته توکي خبر آهي. هن جي ڪنهن به شيءِ کي اگر ڪو هٿ لڳائيندو آهي ته سڄو گهر مٿي تي کڻندو آهي. هاڻي ڏينس اِهو ٽوال.

اشوڪ : اِهو ڦاٽوڻو به ڏي، سڄو ڏينهن پيئي رڳو وار سنواري. ماما اچڻ وارو هوندو، مونکي به وار سنوارڻا آهن.

نيرو : اڙي، اڙي، ڦاٽوڻو ڪسين چو ٿو، منٿ ترس.

اشوڪ : نه ترسندس....

نيرو : ديدي، اشوڪ کي سمجهايو نه....

رينو : هئي بي صبر چو ٿا ٿيو، اشوڪ تون ئي ڪڏهن ڪجهه صبر ڪر، نه ته اندران ڪمري مان هيو ڪڍي اچ.

اشوڪ : ٺيڪ آهي ديدي، مان ئي مڙان ٿو. ماما چوندو آهي جيڪو مڙيو سو جڙيو. پر ديدي توهان اِهو ته ٻڌايو ڪونه ته اسان جو مامو آهي ڪين مميءَ جو؟

رينو : مميءَ جو مامو آهي.

اشوڪ : هُوَ جڏهن اسان جو مامو نه آهي ته پوءِ اسين اُن کي ماماجي چو ٿا چئون؟

نيرو : اڙي، چريا، مميءَ جو مامو، اسان جو به مامو ٿيو، وڏو مامو.... ماماجي ڏاڍا مزيدار اٿئي.

اشوڪ : ها ها، ياد ٿو اچي، اُهو ئي مامو نه جنهن کي وڏيون-وڏيون ڪاريون-ڪاريون مڇون هيون ۽ اسان کي سنيون سنيون ڳالهيون پئي ٻڌايائين.

نيرو : ها، اُهو ئي مامو.... آکاڻيون به ٻڌائيندو آهي ۽ کلائيندو به ڏاڍو آهي. موڄي، مسترام آهي ماما.

اشوڪ : ته خوب مزو ايندو.

نيرو : ها تون به ته ڳالهين جو ڳوٺ آهين. سدائين پيو بڪ بڪ ڪندو آهين، بڪبڪي ڪمي.

اشوڪ : ڏس ٺيڪ نه ٿيندءِ. گهڻ ڳالهائي ته تون آهين رڳو پيئي اجائي بڪواس ڪندي آهين. مان ته ماما کان سنيون سنيون آکاڻيون ٻڌندس.

نيرو : هُوَ توکي نه، مونکي ٻڌائيندو تون ته هن کي چريو لڳندو آهين.

رينو : ٺيڪ آهي. ماما کي اچڻ ته ڏيو، هاڻي ئي پاڻ ۾ وڙهندا ته پوءِ چا ڪندا. ماما کي وڙهڻ اصل نه وڻندو آهي. توهين هئي گڏجي هن کان آکاڻيون، چرچا ٻڌجو ۽ ٻڌي ٽهڪ ڏجو. پروليون پڇي پتاشا کائجو.

ماءُ : نه بلڪل نه، هئي ٻڌي چڙيو. ماما کي اصل تنگ نه ڪجو.

تي ويئي هيس هاڻي تہ بلڪل ٺيڪ آهيان.

مامو : ڇو گورڌن ڏسڻ ۾ نٿو اَچي؟ آهي ڪٿي؟ ٺيڪ تہ آهي نہ؟

ماءُ : (عجب ۾) هي تہ توهان کي اسٽيشن تي وٺڻ ويا آهن.

مامو : مونکي وٺڻ، مان ڪو ٻار آهيان ڇا؟ ڇا مونکي اسٽيشن کان گهر جو رستو خبر نہ آهي.

ماءُ : نہ اَسان سوچيو تہ توهان کي اَچڻ ۾ ڪا تڪليف نہ ٿئي ڇا هوُ توهان کي اسٽيشن تي ڪونہ گڏيا؟

مامو : نہ، .... پر ڀلا هوُ ملندو بہ ڪيئن؟

ماءُ : ڇو دادا؟

مامو : گاڏي اڄ اَڌ ڪلاڪ سويل پهتي. مون تہ اسٽيشن تان ٻاهر نڪري ٽئڪسي ڪئي ۽ سڌو گهر پهچي ويس. خير! گورڌن اسٽيشن تي پهتو هوندو ۽ گاڏي اچڻ جي جاڻ ملندس تہ موٽي ايندو.

ماءُ : (اوچتو ئي) اڙي دادا توهان اَجا بيٺا آهيون. وهو تہ سهين اَشوڪ، وڃ ماموءَ لاءِ هتي ئي ڪرسي کڻي اچ.

اشوڪ : اِجهو ٿو کڻي اَچان.

مامو : ڇڏ، ڇڏ ڪرسيءَ جي ضرورت ڪونهي.

اشوڪ : وٺو هيءَ ڪرسي هتي ٿڌي ڇانو ۾ وهو.

مامو : رينو تون ماما سان ويهہ تہ مان ڪجهہ کائڻ لاءِ کڻي ٿي اَچان ۽ نيرو تون وڃ ماما لاءِ ٿڌو پاڻي کڻي اچ.

نيرو : چڱو ممي.

مامو : اشوڪ هيءَ اڄ جي اخبار آهي.

اشوڪ : ها ماما، توهان آرام سان وهو تہ مان توهان کي پڙهي ٿو ٻڌايان.

مامو : اخبار مونکي ڏي تہ مان پاڻهي ٿو پڙهان، ڇا. مونکي اخبار پڙهڻ نہ ايندي آهي.

اشوڪ : نہ ماما مون سمجهيو تہ توهان جي نظر گهٽجي ويئي هوندي ۽ توهان مٿان پڙهي نہ سگهو.

مامو : (کلندي) تون ڇئين ڇا پيو؟ اشوڪ مان اجا ايترو ٻڍو ڪونہ ٿيو آهيان. منهنجون اکيون توهان ٻارن جي اکين کان گهڻيون تيز آهن. مونکي پڙهڻ ۾ ڪائي تڪليف نہ ٿيندي آهي. هيڏانهن ڪر، ڏي اِها اخبار.

اشوڪ : هان وٺو.

ماما : نمستي ٻارو، توهين تہ وڏا ٿي ويا آهيو. اشوڪ تون تہ ڏسو-ڏسو کجور جو وڻ ٿو لڳين.

اشوڪ : ماما، اِها بئگ مونکي ڏيو، توهين وهو، ٿڪجي پيا هوندا.

ماما : تون چوين ٿو تہ وٺ. پر اِها ايتري ڳوري ڪونهي، جيتري تون سمجهين ٿو. هلڪي آهي.

اشوڪ : ڏيو. (کڻڻ جو آواز)

ماما : بئگ وٺڻ سان ٿي ڪري پئين.

اشوڪ : ماما، پير ترڪي پيو.

ماما : چو ٿو شرم پرچائين (ڪل) ڪيئن بئگ هلڪي آهي نہ! پائي ايتري هلڪي وزن ۾ ٿي ترڪندين تہ زندگيءَ پر ترڪندو رهندين. سنڀالي هل.... ها، تنهنجو نالو تہ اشوڪ آهي نہ؟ توکي تہ اجا گهڻا بار کڻڻا آهن. جوابداريون نڀائڻيون آهن.

اشوڪ : ها، ماما.

مامو : رينو، تون بہ وڏي ٿي ويئي آهين. پڙهائيءَ سان گڏ رڌ پچاءُ، سلائي- پرت ڪجهہ سکي آهين ڪين نہ؟ ڪين پڙهائيءَ مان فرصت ئي نہ ٿي مليئي.

رينو : (فخر سان) ماما، مان ڪلاس ۾ فرسٽ نمبر ايندي آهيان ۽ وري سڀ ڪجهہ ٿاهڻ ايندو آهي سلائي بہ سکڻ ويندي آهيان. بيوٽي پارلر بہ سکندي آهيان.

مامو : شاباس پٽ، ڀلا اِهو تہ ٻڌاءِ تہ کيرٽيءَ ۾ کنڊ وجهندي آهين يا لوڻ؟

رينو : مان ايتري ٻڌوُ ٿوريئي آهيان مونکي خبر آهي تہ کيرٽيءَ ۾ تہ کنڊ پوندي آهي.

مامو : اَڇا تہ هيءَ نندڙي نيرو تہ پڪ ئي پڪ لوڻ وجهي کائيندي هوندي.

اشوڪ : هيءَ نيرو منهنجي ۽ ديدي جي چغلي کائيندي رهندي آهي. هن کي تہ کاڌي جي ضرورت ئي نہ پوندي آهي.

مامو : پوءِ تہ سنو ئي آهي اَڄ جي زماني ۾ ٿوري گهڻي بچت ڪرڻ گهرجي ڪيئن ڏيءُ پتلي تون بہ تہ هاڻي اناج جي بچت پئي ڪرين نہ، چو کائڻ پيئڻ بند ڪري ڇڏيو اٿئي چا؟ سڪل سُڪڙي لڪڙي بڻجي ويئي آهين.

ماءُ : نہ ماما اهڙي ڪا ڳالهہ ڪونهي. هفتو کن اڳ ۾ بخار هو. اُن ۾ ئي ڪمزور

نيرو : اڪيلي سر.

ٻار : نہ، نہ مامو توهان کي ڪجھہ لڳي نہ وڃيو.

مامو : توهان ڏسو سڀ.

سڀ : بس، بس ڪري نہ پوي.

مامو : ڏٺوَ آهيان نہ مان مضبوط. توهان کي بہ ائين مضبوط ٿيڻ گهرجي، منهنجي عمر تائين پهچندي توهان تہ هلي بہ نہ سگهندا.

ٻار : ماما توهان ڇا ڪندا آهيو؟

مامو : بس هرروز آڪاڙي ۾ وڃي ڪري ڪسرت ڪندو آهيان ۽ هر ڪم ڪرڻ جي پاڻ ڪوشش ڪندو آهيان. توهان ڪسرت ڪندا آهيو.

نيرو : ماما هيءُ اشوڪ تہ ايڏو سست آهي جو ننڌ مان ئي ڏهين بجي اُٿندو آهي.

اشوڪ : ماما هيءُ نيرو بہ دير تائين سمهي پيئي هوندي آهي. جيستائين هن جي منهن تي پاڻي نہ هاريندا آهيون.... تہ هيءُ اُٿندي ئي نہ آهي.

نيرو : ماما، اشوڪ ڪوڙ ٿو ڳالهائي.

مامو : ٻارو سوير اُٿڻ سان سرير ۾ ڦڙتي ايندي آهي ۽ سرير تندرست رهندو آهي.

گورڌن : اڙي توهان هتي پهچي ويا. مان تہ توهان کي اسٽيشن تي ڳولهي ڳولهي ٿڪجي پيس.

مامو : ڇو توکي گاڏي سويل اچڻ جي خبر نہ ملي ڇا؟

گورڌن : خبر تہ ملي پر وشواس نہ پيو آيو جو اِها گاڏي هميشهہ ليٽ ايندي آهي.

مامو : اڄ مون جو پير رکيو تہ ڀلا گاڏي ليٽ ڪيئن ٿيندي.

گورڌن : ٻاروتوهان هتي سڀ ڇا پيا ڪريو. وڃو وڃي اندر وهو. ماما سفر ڪري آيو آهي ٿڪجي پيو هوندو، ڪيس آرام ڪرڻ ڏيو.

مامو : مان ٿڪجڻ وارن مان ڪونہ آهيان. هونءَ بہ گاڏيءَ ۾ ڪهڙا ڦاڙها مارڻا هوندا آهن. ها تہ ٻارو سپاڻي ڪان وٺي توهان مون سان گڏ سويل اُٿندا نہ..... ۽ ڊوڙڻ بہ هلندا؟

گورڌن : هن عمر ۾ توهين ٻارن سان گڏ ڊوڙ پڄائيندا.

مامو : اڙي تون بہ مونکي ٻڍو پيو سمجهين، عمر وڏي آهي تہ ڇا ٿي پيو، سرير سگهارو آهي، ڪيئن ٻارو سپاڻي ڪان وٺي توهان بہ ڪسرت ڪندا نہ.

نيرو : ديدي، ممي ۽ چيو آهي تہ ٿورو ميوو ڪٽي ماما کي ڏي مان صوف ٿي ڪٽي اَچان ۽ اکروٽ بہ ڀڃين ڏي.

رينو : ٺيڪ آهي. مونکي ڪٽي ڏي، هان وٺو ماما هي ۽ صوف، توهان چئو تہ ان کان بہ ننڍا ننڍا ٽڪر ڪريان جيئن کائڻ ۾ تڪليف نہ ٿيوَ.

مامو : ڀائي ايترا ننڍڙا ٽڪر ڪرڻ جي ڪهڙي ضرورت آهي منهنجي لاءِ اِهي ٺيڪ آهن.

رينو : پر ماما، هيءُ وڏا وڏا ٽڪر چباڙڻ ۾ اوهان کي تڪليف ٿيندي.

مامو : تڪليف! تڪليف ڇا جي تڪليف، منهنجا سڀ ڏند سالم آهن.

رينو : وڏي عمر جي ڪري متان توهان جي ڏندن جي طاقت گهٽجي ويئي هجي.

مامو : توهان مونکي ٻڍو پيا سمجهو؟ ڏسڻو اَٿوَ منهنجي ڏندن جو ڪمال. ڏي اِهي ٻہ چار اکروٽ.

(اکروٽ ٽٽڻ جو آواز)

نيرو : (ڏيري آواز ۾) ڏس تہ اشوڪ ماما ڪيئن سڀ اکروٽ ڏندن سان ٽوڙي ورتا.

اشوڪ : مان تہ ٽوڙي ئي نہ سگهندو آهيان.

مامو : ٻڌايو تہ توهان ٽنهي مان ڪنهن جا ڏند وڌيڪ مضبوط آهن. مان ٻڍو ضرور ٿي ويو آهيان، پر منهنجا سڀ حواس، اِندريون ٺيڪ آهن ڇئو تہ ثابت ڪري ڏيکاريان.

ماءُ : ڇو ڇا ٿيو! وري توهان ماما کي تنگ پيا ڪيو هلو پنهنجي ڪمري ۾. دادا هان وٺو توهان شربت پيئو.

مامو : نيرو، اشوڪ توهان هتي ويهي رهو. مان تنگ ڪونہ ٿيو آهيان. ها تہ ٻارو توهان کي شڪ آهي نہ. ڇئو تہ مان هن ڪبٽ کي اڪيلي سر ريڙهي ڏيکاريان.

نيرو : اڪيلي سر.

اشوڪ : پر ماما اِهو تہ ڏاڍو ڳرو آهي. اڳي دفعي جڏهن اسان رنگ هٽايو هو تہ هن کي ۴-۴ مزورن سيريو هو، توهان اڪيلا ڪيئن ريڙهي سگهندا؟

مامو : ڏس تہ مان توکي اِجهو ٿو سيري ڏيکاريان. (ڪبٽ سرڪڻ جو آواز) ڏٺئہ تہ مان ڪيترو ٻڍو آهيان. مان بہ جڏهن ننڍو هوندو هئس تڏهن ائين سمجهندو هئس ۽ ڏيري-ڏيري ڪوشش ڪندو رهيس. هينئر ڇئو تہ توهان کي مٽي ڪٽي ڏيکاريان.

ڏاهــري



ڪلاڪار

١ - ڏاهري	حڪيم
٢ - شڪاري	چور - هڪ
٣ - چور - ٻه	ٻڌرمل
٤ - شامون‌مل	مڪي
٥ - آهنر	ڄاڃي
٦ - ٻڍي	ڇوڪري

درشيہ پهريون :

— ڏاهريءَ جو گهر —

ڏاهري : (خود سان) الا ڙي، اما ڙي، مري ويس ڙي!! پيٽ ۾ ڏاڍو سور ٿو پوي.... آ.... آ.... وڪڙ ٻہ پون ٿا.... او.... آ.... آ.... چا

ٻار : ها ماما، اسان سڀئي گڏجي ڪسرت ڪنداسين.

نيرو : ها ها، ماما مان ته توهان سان ضرور ڊڪڻ هلندس.

گورڌن : پتلي، ماما کي چانهه ٻانهه پيئاري اٿئي ڪين نه.

مامو : مان چانهه نه پيئندو آهيان مان ته کير ئي پيئندو آهيان. ٻڌو ته اٿوَ نه،

جو کير پيئي سو وير ٿئي،

ڏند زور وڌن ڏاڍا سهڻا لڳن، اکين جوت وڌي

نيرو : ماما، اهو بيت ته مونکي ايندو آهي.

ڏاڍي سونهن وڌي، پري زور بدن، لڳ چست تين،

کير صفا منو، واهه! واهه ڏاڍو منو،

ٻارو اچو پيئون پري کير وٺيون،

ڏي کير اَمان، پي پڙهڻ وڃان.

مامو : واهه واهه ڇا ڳالهه آ.

گورڌن : ٻارو هاڻي وڃو ۽ وڃي پڙهو.

ماءُ : دادا، توهان ٿورو آرام ڪري وٺو.

گورڌن : ها، هلو اندر..... ٻارو وڃو وڃي هوم ورڪ ڪريو.

مامو : نه ته ماستر مارينداوَ.... وڃو شام جو ڳالهيون ڪنداسين پر ياد رکجو، منهنجيون ڳالهيون.

ٻار : ها ماما، ياد رکنداسين.

(سنگيت)

* * *



ڪيم : (اسٽول تي وهاريندي) ڇئہ.... پيٽ ۾ ڇا ٿو ٿئيہ؟

اهري : ڏاڍو سور آهي.... سور جا ڌهل ٿا وڄن.... وڪڙ ٿا پون.... مري ويس
ڙي، ساه بہ ٿو منجهي.

ڪيم : ڪيڏي مهل سور ٿيو اٿئي؟

اهري : رات ڪان وٺي.

ڪيم : رات ڪان سور اٿئي ۽ مون وٽ هاڻي آيو آهين؟

اهري : گهرو علاج ڪيم.... ڦودني ٽڪي ڪاڌم.... پپرمينٽ پيتم.... عرق
پيتم..... سوچيم لهي ويندو.... پر پاڻ.... سور وڌي ويو.

ڪيم : چوندا ڪونہ آهن نيم حڪيم خطري جان.

اهري : توهين سچ ٿا چئو.... پر منهنجو سور.... الا ڇا ٿيندو؟

ڪيم : (چپٽي وڄائي) چٽڪيءَ ۾ گم ٿي ويندو. پهرين ٻڌاءِ رات ڇا ڪاڌو
هئئہ؟

هري : ياد ڪونهي.... ها ياد آيو.... ڪجهہ تہ ڪاڌو هئم.... ڇا ڪاڌو هئم....
اهو ياد ڪونهي.

ڪريان؟.... الا ڙي.... بابا ڙي.... سڀ ڦڪيون ورتيون اٿم.... پپرمينٽ پيتو اَٿم.... اڙي ڦودني جي ٽڪي به کاڌي اَٿم.... پر سڀ بيڪار.... ڪجهه به فائدو ڪونهي.... ابا.... امان.... سُور وڌندو پيو وڃي. هاڻي ڇا ڪريان.... ڇا ڪانوان.... امان چوندي هئي وڏي فوٽي سان سُور لهي ويندو آهي.... پر اُهو به ته گهر ۾ نه آهي.... اهڙو ڇا ڪاڌم جو پيٽ سُور مليو.... الا.... ابا.... مري ويس.... ڇا ڪريان.... ڪاڏي وڃان؟.... ها.... حڪيم وٽ ٿو وڃان.... هو ضرور ڪجهه ڪندو.... ها حڪيم.... حڪيم.... حڪيم.... (سنگيت).

درشيه ٻيون :

ـ حڪيم جو دواخانو ـ

ڏاهري : الا!.... او.... آ.... مري ويس ڙي.... حڪيم صاحب.... ڏاڍو پيٽ ۾ سُور آهي. ابا.... اما.... حڪيم صاحب مونکي بچايو.... مونکي بچايو.... نه ته مان صفا مري ويندس.



سوڙ نہ پوي.

ڪيم : ڪچٽي ڪائچ.... پتڙي ڪچٽي.... ڪچٽيءَ ڪانسواءِ ٻيو ڪجهہ بہ نہ ڪائچ.

اهري : سائين.... سائي دال پئي ڪچٽي نہ....

ڪيم : ها، اُها ئي ڪچٽي....

اهري : سائي دال پئي ڪچٽي.... ها. ڪچٽي.... ياد رکندس.... ڪچٽي.... ڪچٽي....

(ڪچٽي.... ڪچٽي چوندو گهر طرف وڃي ٿو.) (سنگيت)

درشيہ ٽيون :

— رستي جو نظارو —

اهري : (هلندي هلندي) ڪچٽي.... ڪچٽي.... ڪچٽي.... (رستي تي وڏي پٿر تان ٿابو ڪائي ٿو) ڪ...چ...ٽي. اڙي هڏ گڏ ئي ڀڃي پيا.... (اُٿندي) ها.... حڪيم صاحب ڪائڻ لاءِ ڇا چيو هو- ها.... ڪ...ڪڏي... نہ....اُڏٽي....نہ.... اُڏچٽي.... ها.... اُڏچٽي.... ئي ڪائٽي.... اُڏچٽي.... اُڏچٽي. (سنگيت)

درشيہ چوٿون :

— هڪ شڪاري شڪار ڪندي —

اهري : (شڪاريءَ اڳيان لنگهندي) اُڏچٽي....اُڏچٽي....اُڏچٽي....

ڪاري : (ڏاهريءَ کي ڏسندي ڇرڪ ڀري) اڙي! هي مورک....تون هي ڇا ٿو بڪين.... اُڏچٽي.... (پاڻ سان) هيءُ تہ منهنجي لنڪا کي اُڏائڻ ٿو چاهي.... شڪار اُڏامي ويندو تہ مان بکہ مري ويندس. (غصي ۾) او ڏاهري.... هيڏانهن اچ.



اهري : (چوندي- چوندي) اُڏچٽي ....



حڪيم : ٺيڪ آهي ياد ڪري
وٺ.... ها تہ ٻڌاءِ ڀلا
ڪاڪوس ڪيترا دفعا ويو
آهين؟

ڏاهري : ويو آهيان؟.... ها ويو تہ
آهيان. پر اهو ياد
ڪونهي تہ ڪيترا ڀيرا....

حڪيم : اهو بہ ياد ڪرڻ جي
ڪوشش ڪر....

ڏاهري : سڀ ياد ڪندس.... پر ڀرين منهنجو هيءُ پيٽ سُور.... الا.... اما....
ابا....

حڪيم : تون چنتا نہ ڪر. ڦٽاڪ ۾ ئي ويندو. دوا اندر....

ڏاهري : دم ٻاهر....

حڪيم : چريا! دوا اندر سُور ٻاهر.

ڏاهري : حڪيم صاحب! ڪجهہ بہ ڪريو.... ماريو يا جيئاريو هي سُور....
جلدي ڪريو.

حڪيم : (دوا جو ٻوز ڏيندي) هان، هيءُ هڪ ئي ساهيءَ ۾ پي وڃ.

ڏاهري : (پيئندي) اڙي.... هيءَ تہ ڏاڍي ڪوڙي آهي.... جهڙي زهر....

حڪيم : شاباس جلدي پيءُ.... اهو زهر ئي تنهنجي راڪاسي سُور کي
ڀڄائيندو....

ڏاهري : پڪ ڀڄائيندو؟

حڪيم : بلڪل پڪ.... دوا ۽ حڪيم ۾ وشواس رک.

ڏاهري : سائين.... اڃا ٽو هڪ ڍڪ ۾ پي وڃان.... ڏاڍي ڪوڙي دوا آهي
نہ.... توهين ڪنڌ تيار رکو. (دوا پيئي ٿو)

حڪيم : شاباس. هان هيءُ پڙيون وٺ.... هن ۾ ڪجهہ ڪڪ اٿيئي. ٽي
دفعا پاڻيءَ سان وٺج. ڇهين ڇهين ڪلاڪين ڪانپوءِ....

ڏاهري : (اوڳرائي ڏيندي) ها.... هاڻي ڪجهہ آٿت مليو.... حڪيم صاحب
توهين جيئڻ جوڻدا تيئڻ ڪندس.

حڪيم : هيءُ پڙيون وقت سر ياد ڪري وٺج.

ڏاهري : ضرور.... پر حڪيم صاحب ڪاڏي ۾ ڇا ڪانوان؟ جو جيئڻ ور

پار نہ مرندا.... مان هن کي ماريندس....

چور هڪ : (ڏاهريءَ کي سڏ ڪندي) او مورکن جا بادشاهہ.... هيڏانهن تہ اچ....

چور ٻہ : (ماريندي) نالائق.... سوئر.... گڏهہ.... تون هي ڇا بڪي رهيو آهين؟.... هان.... تون اسان کي مال سوڌو ڦاسائڻ ٿو چاهين.... تون اسان کي جيل ٿو موڪلڻ چاهين....

ڏاهري : اڙي!.... اڙي تون مونکي مارين ڇو ٿو.... مون ڇا ڪيو آهي؟....

چور هڪ : تون اها ڦاس چٽيءَ جي رٽ ڇا جي لڳائي آهي.... هان....

ڏاهري : اڙي! تون مونکي مار نہ.... اها ڦاس چٽي.... گهر.... حڪيم.... ڪائٽي آهي....

چور ٻہ : مار کائيندي تہ اهو سڀ وسري ويندءِ.... ڦاس‌چٽي.... تون مونکي ڇا ڦاسائيندي، مان توکي ماري، تنهنجا هڏ گڏ پڇي ڇڏيندس....

ڏاهري : ابا.... مون توبهہ ڪئي.... ڪن پڪڙي گيسي ڪئي.... مان تہ ڇا منهنجون ست پيڙهيون بہ نہ چونديون ڦاس....چٽي.... تون مونکي مار نہ.... ٻڌاءِ ڇا چوڻو آهي.... جيڪو چوندي اُهو ئي چوندس....

چور هڪ : هاڻي چئہ ''هڪ لاهي ٻي ڪٽي چڻ''.... ''هڪ لاهي ٻي ڪٽي چڻ''....

ڏاهري : (چوندي) هڪ لاهي ٻي ڪٽي چڻ.... هڪ لاهي ٻي ڪٽي چڻ....

چور : ها بلڪل برابر.... هاڻي پيڇ هٽان....(سنگيت)

درشيہ ڇهون :

— روئڻ پٽڻ جو آواز-ڪائي ڪٽي وڃڻ جو نظارو —

آواز : رام رام سنگ هئہ....

گڏيل آواز : هري رام سنگ هئہ....

آواز : گرو بابا سنگ هئہ....

گڏيل آواز : واهگرو سنگ هئہ....

ڏاهري : (ڪائيءَ جي پاسي ۾ لنگهندي) هڪ لاهي ٻي ڪٽي چڻ.... هڪ لاهي ٻي ڪٽي چڻ....

ٻڌرمل : اڙي هي ڇا بڪي رهيو آهي؟

شامون‌مل : چوي ٿو هڪ لاهي ٻي ڪٽي چڻ.

ٻڌرمل : هن نالائق کي اِها خبر نہ آهي ڇا تہ هيءُ زميندار جي پٽ جو سر آهي.

اُڏچٽي.... اُڏچٽي....

شڪاري : اڙي بيوقوف.... اهو تون ڇا بڪي رهيو آهين؟.... تون منهنجي
ڪيل محنت تي پاڻي ڦيري رهيو آهين. تون منهنجو شڪار اُڏائڻ
تو چاهين.... (ماريندي) توکي شرم نٿو اچي.... تون مونکي بک تو
مارڻ چاهين....

ڏاهري : اُڏ....چٽي.... اُڏچٽي.... مونکي گهر وڃي اُڏچٽي ڪائڻي آهي....
(شڪاري ڏاهريءَ کي ماري ٿو.) اڙي.... اڙي.... تون مونکي مارين
ڇو ٿو؟

شڪاري : تون اُڏچٽي چئي.... منهنجي جار ۾ ڦاٿل پکي اُڏائڻ ٿو چاهين؟

ڏاهري : مان ڇا ڄاڻان تنهنجي شڪار مان.... مونکي حڪيم چيو آهي....
پيٽ سور لاهڻ لاءِ اُڏچٽي ڪائج.... متان اهو وسري نه وڃي اُن ڪري
ياد ڪري رهيو آهيان، اُڏچٽي.

شڪاري : (پاڻ سان) گڏهه ٿو لڳي. اڙي بيوقوف.... اها اُڏچٽيءَ جي رٽ ڇ
لڳائي اٿيئي.... چئه ”ڦاس چٽي“.... ڦاس چٽي اُن ۾ تنهنجو ب
پلو ۽ منهنجو به.... چئه ڦاس چٽي....

ڏاهري : ڦاس چٽي.... ڦاس چٽي....

شڪاري : شاباس.... تون هاڻي گهر وڃ.... ۽ جيڪو ڪجهه حڪيم چيو اٿئي
اُهو ڪج.... ها پر ڦاس چٽي چوڻ نه وسارج....

ڏاهري : (ويندي ويندي) ڦاس چٽي.... ڦاس چٽي.... (سنگيت)

درشيه پنجون :

— رستي تي چور لنگهي رهيا آهن. ڪلهي تي سامان اٿن —

ڏاهري : (چورن پرسان لنگهندي) ڦاس چٽي.... ڦاس چٽي....

چور هڪ : (ڇرڪ ڀري) اڙي هي ڪير آهي؟ ڇا ٿو چوي....

ڏاهري : (پنهنجي ڌُن ۾) ڦاس چٽي.... ڦاس چٽي....

چور ٻه : اڙي! هن کي ڪيئن خبر پئي ته اسان چور آهيون.... ۽ چوري ڪري
پيا اچون؟ پڪ ئي پڪ هن اسان کي چوري ڪندي ڏٺو آهي. تڏهن
ته چوي ٿو ”ڦاس چٽي“.... هيءُ ائين چئي پوليس کي آگاه
ڪري رهيو آهي.... هي اسان کي ضرور ڦاسائيندو.... ڦاسي پياسين
ته جيل ڀوڳڻو پوندو.... چڪي پيسڻي پوندي.... جيل ويندا سين ت
اسان جي ٻارن جو ڇا ٿيندو؟ هوُ ته بُک مري ويندا.... نه اسان ج

رهيو آهي؟ هيءُ تہ رنگہ ۾ ينگہ وجهي رهيو آهي.

جاجي : ها ها، هيءُ تہ وقلي رهيو آهي. بيوقوف کي اِها ڄاڻ ڪونهي ڇا تہ وڏيري جي پٽ جي شادي آهي؟

اهنر : وڏيري کي نہ جي خبر پيئي تہ هن کي سرنهن جا داڻا ٻڻائي ڇڏيندو.

جاجي : ڏيوس مار تہ خبر پويس تہ بڪواس ڪرڻ سان ڇا ٿيندو آهي؟ (سيئي گڏجي ڏاهريءَ کي مارين ٿا)

ڏاهري : (چوندو رهي ٿو) اهڙي ڪنهن سان نہ ٿئي.... شل اهڙي ڪنهن سان نہ ٿئي.

اهنر : اڙي بيوقوف.... بڪواس بند ڪر....

ڏاهري : (زور سان) اهڙي شل ڪنهن سان.... نہ.... نہ.... ٿئي.... اهڙي....

اهنر : (دپ ڪيڊندي) چپ ڪر. اڙي مورکہ خوشيءَ جي موقعي تي ائين نہ چئبو آهي. وڏيري جي پٽ جي شادي آهي، توکي پاڻ خوش ٿي نچڻ گهرجي. ائين ڪندين تہ وڏيرو پاڻ انعام ڏيندءِ. نچ.... ٽپ.... ۽ چئہ اهڙي سڀ سان ٿئي.... اهڙي سڀ سان ٿئي.

ڏاهري : (نچندي) اهڙي سڀ سان ٿئي.... اهڙي سڀ سان ٿئي....

— سنگيت —

درشيہ اٺون :

— ڳوٺ جو درشيہ هڪ جهوپڙيءَ کي باهہ.... هاهاڪار جو آواز —

ٻڍي : بچايو.... باهہ.... منهنجي جهوپڙي.... منهنجي جهوپڙي جلي ويئي.... باهہ وسايو.... مان برباد ٿي ويس.... مون غريب جو سڀ ڪجهہ باهہ ۾ سڙي ويو.... هاڻي منهنجو ڇا ٿيندو؟.... مان ڪاٿي رهندس....

ڏاهري : (نچندي) اهڙي سڀ سان ٿئي.... اهڙي سڀ سان ٿئي.

ٻڍي : (غصي ۾) مئا.... مان برباد ٿي ويس.... منهنجو سڀ ڪجهہ باهہ ۾ سڙي ناس ٿي ويو ۽ تون.... تون منهنجي بربادي تي خوش ٿي رهيو آهين.... مئا شرم نٿو اچيئي. باهہ وسائڻ ۾ مدد تہ نٿو ڪرين.... چرين وانگر نچي رهيو آهين. مئا شل تون مرندين- تون خاڪ ٿيندين.

ڏاهري : (وڏيڪ جوش ۾) اهڙي سڀ سان ٿئي.... اهڙي سڀ سان ٿئي....

شامون‌مل : جيڪڏهن زميندار ٻڌندس ته هن جو اگر تگر ناس ڪري ڇڏيندس.

ڏاهري : هڪ لاهي ٻي ڪٽي چن....

ٻڌرمل : هيءُ ائين چپ نه ٿيندو.... هن کي ماري چپ ڪرائڻو پوندو.

شامون‌مل : برابر.... هن کي ماريو.... (گڏجي ڏاهريءَ کي مارين ٿا)

ڏاهري : (رڙيون ڪندي) اڙي.... اڙي مونکي ماريو ڇو ٿا؟ اڙي.... اڙي....

مکي : اڙي شامون‌مل! هن ويچاري کي ڇو ماري رهيا آهيو؟

شامون‌مل : ٻڌو ته سهين ته هيءُ ڇا چئي رهيو آهي؟

مکي : ڇا چئي رهيو آهي؟

ٻڌرمل : توهين پاڻ ڪنن سان ٻڌو. ٻڌاءِ ڇا چئي رهيو هئين؟

ڏاهري : هڪ لاهي ٻي ڪٽي چن.... هڪ لاهي....

شامون‌مل : ٻڌوَ مکي صاحب! هيءُ زميندار جي سڄي خاندان کي مارڻ ٿو چاهي؟

ٻڌرمل : هن جي اها ڪاري زبان سڄو ڳوٺ تباهه ڪري ڇڏيندي.... ماريو.... هن ڪار منهين جا هڏ گڏ ڀڃي ڇڏيو....

مکي : (سمجهائيندي) ڀائرو شانت رهو. مان هن کي سمجهائان.... هن جي سمجهه گهٽ آهي. هيءُ ڪجهه موڪه قسم جو ماڻهو آهي.... مان هن کي سمجهايان ٿو. (ڏاهريءَ کي) تون ڇا چئي رهيو هئين؟

ڏاهري : هڪ لاهي ٻي ڪٽي چن.

مکي : (سمجهائيندي) اڙي ٻڌو! ڪنهن جي موت ۽ ڏک جي موقعي تي ائين ڪڏهن به نه چئبو آهي. چئه! اهڙي ڪنهن سان نه ٿئي.... شل اهڙي ڪنهن سان نه ٿئي.

ڏاهري : اهڙي ڪنهن سان نه ٿئي.... شل اهڙي ڪنهن سان نه ٿئي.

مکي : شاباس! هاڻي تون هل!

ڏاهري : (ويندي ويندي) اهڙي ڪنهن سان نه ٿئي.... شل اهڙي ڪنهن سان نه ٿئي.

— سنگيت —

درشيه ستون :

— ڇڄ جو نظارو شهنائيءَ جو آواز —

ڏاهري : (لنگهندي) اهڙي ڪنهن سان نه ٿئي.... شل اهڙي ڪنهن سان نه ٿئي.

اهنر : ٻڌو ٿا! خوشيءَ جي موقعي تي هيءُ شخص ڪهڙي بڪواس ڪري

چوڪري : سوئر.... گڏهه.... بي‌شرم.... نالائق توکي ڪونہ ڇڏيندس....
(ہڍي ۽ چوڪري گڏجي ڏاهريءَ کي مارين ٿيون)

ڏاهري : اڙي.... اڙي ماريو ڇو ٿا.... اهڙي شل سڀ سان ٿئي.

چوڪري : پيءُ هتان.... نہ تہ ماري اڌ مئو ڪري ڇڏينديسانءِ....

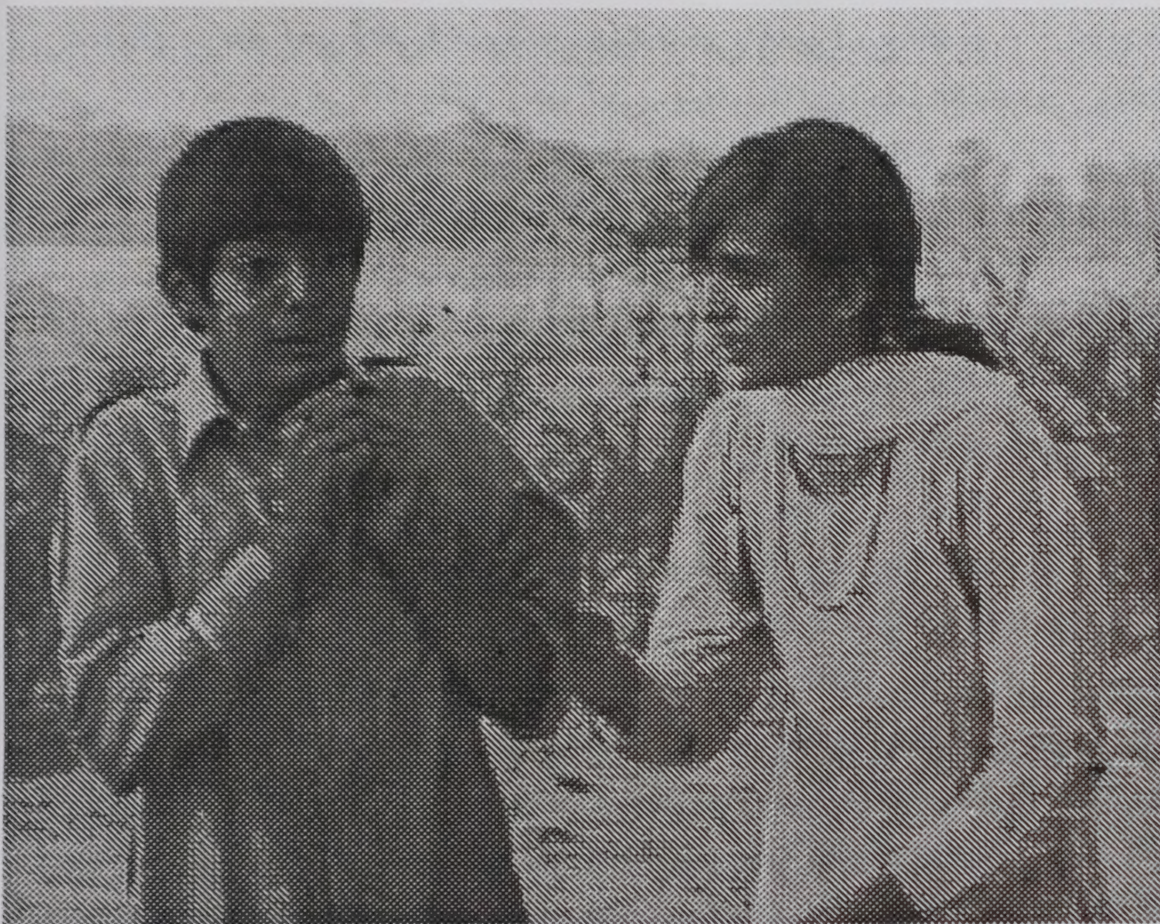
ڏاهري : اهڙي شل سڀ سان ٿئي....

چوڪري : (غصي ۾) وڃين ٿو.... ڪين نہ.... پيٽيان پيءُ هتان نہ تہ تہ ڪڇٽي نہ ڪدي ڇڏيانءِ.

ڏاهري : (خوش ٿيندي) ڪڇٽي.... (ٽپا ڏيندي) ڪڇٽي.... اڙي انهيءَ ڪڇٽيءَ ئي تہ مونکي مار کارائي آهي. دادي، پيڻ پڳوان توهان جو ڀلو ڪري.
(خوش ٿيندي) ڪڇٽي.... ڪڇٽي.... (گهر طرف هليو وڃي ٿو)
(سڀ وائڙن وانگر ڏسن ٿا)

— سنگيت —

* * *



ٻڍي : مئا.... چنبا.... نياڳا.... ٻڏي مر.... (سڏ ڪندي) اڙي ڀائرو.... پئنڇو هي مورک ڏسو.... منهنجي جهوپڙي باهہ ۾ جلندي ڏسي پاڻ وڏيڪ خوشيون منائي رهيو آهي.... آهي ڪوئي.... هن نياڳي کي سمجهائڻ وارو.

ڇوڪري : ڇا آهي امان. ڳالهہ ڪهڙي آهي؟

ٻڍي : سامهون منهنجي جهوپري جلي رهي آهي.... هيءُ ٽاڪيءَ ڦاٽو نچي رهيو آهي ۽ بڪي رهيو آهي....

ڇوڪري : اڙي جاهل! تون ڇا بڪي رهيو آهين؟

ڏاهري : اهڙي شل سڀ سان ٿئي....

ٻڍي : ٻڌو ٿا هن پاڳل جون ڳالهيون.

ڇوڪري : (غصي ٿي) نالائق.... غريب جي گهر باهہ لڳي آهي تون افسوس ڪرڻ بدران پاڻ خوشيون منائي رهيو آهين؟ توکي شرم نٿو اچي....

ڏاهري : اهڙي شل سڀ سان ٿئي.... اهڙي شل سڀ سان ٿئي....

ٻڍي : مئا توکي ماريندس.... ستياناسا ٿئيئي.... شل مري کپي وڃين....



''ڏاهري'' ناٽڪ جو ڪردار چيتو لالواڻي